

HALK ANLATISININ SÖZLÜ KÜLTÜR ORTAMLARINDA DEĞİŞİM VE DÖNÜŞÜM: ODA VE KONAK

*Gülten KÜÇÜKBASMACI**

ÖZET

Geçmişte olduğu gibi günümüzde de üretilmeye, nakledilmeye ve yaşamaya devam eden halk anlatıları kültürel iletişimin bir parçasıdır. Anlatım ortamı halkbilimi ürününün şekli ve sunuluş tarzını etkiler. Makalede halk anlatılarının üretilip tüketildiği; anlatıldığı, yaşatıldığı, nakledildiği geleneksel anlatım ortamlarından oda ve konak, bu anlatım ortamlarındaki değişim ve dönüşümle birlikte Kastamonu özelinde sorgulanmıştır. Oda ve konaklarda değişim ve dönüşümün şekli ve seyrinde; geçim şekillerinin farklılaşması, tarımın makineleşmesi, boş zamanların azalması, günlük hayatın değişmesi, ulaşımın kolaylaşması, göç nedeniyle köylerde yaşayanların azalması, kentleşme, kitle iletişim araçlarındaki gelişmeler, yaşlıların etkisizleşmesi, eğitim gibi sebep ve sonuçların etkili olduğu görülmüştür.

Anahtar Kavramlar: Sözlü kültür ortamı, oda, konak

CHANGES AND CONVERSION OF FOLK NARRATIVE IN VERBAL CULTURE MEDIUM: CHAMBER AND MANSION

ABSTRACT

As in the past, continuing to be produced, narrated and existed in this day and age, the folk narratives are a part of the cultural communication. Expression medium affects the shape and the way of presentation of folklore product. Chamber and mansion, the part of the traditional expression mediums, which to be produced, consumed, told and narrated of folk narrative will be examined in special part of Kastamonu with the changes and conversion of said expression mediums. In the course of change and form of conversion in rooms and chambers, it is seen that some reasons and results as changes in subsistence, agricultural mechanization, decrease in spare time, changes in daily life, smoothing of transportation, decrease in living people in villages due to immigration, urbanization, improvement of mass communication, inactivating of old people and education become effective.

Keywords: Verbal culture medium, chamber, mansion

* Yrd. Doç. Dr., Kastamonu Ü. Eğt. Fak. Türkçe Eğt. Böl. El-mek: gkucukbasmaci@kastamonu.edu.tr

Giriş

Türk halk anlatıları geleneği anlatıcı, dinleyici, metin bağlamında üretilen ve icra edilen bir gelenektir ve anlatım ortamı metni şekillendirir. Dundes, herhangi bir halkbilimi ürününün, metin, doku ve çevre ve şartlar(anlatım ortamı) olmak üzere üç aşamalı olarak tarif edilebileceğini söyleyerek, “Kontekste meydana gelen bir değişiklik dokudaki bir değişikliği açık bir şekilde etkiler(2003b, 70,85).” der. Folklorun anlatım ortamına ait geleneklerini zaman, yer ve eşlik etme olarak belirleyen Ben-Amos, “[B]ir iletişim ortamı olarak folklor insanların birbirleriyle yüz yüze karşılaştıkları ve birbirlerine doğrudan hitap ettikleri durumda meydana gelir(2003, 47).” der ve folkloru, anlatım ortamının bu üç unsurunu dikkate alarak tanımlar. Ancak iletişim teknolojisindeki gelişmeler folklorun yüz yüze olma gerekliliğini ortadan kaldırmıştır. Folklorun anlatım ortamını oluşturan unsurlardan zaman ve mekân sınırları telefon, radyo, televizyon, internet ve benzerleri ile birlikte aşılmıştır.

XIX. yüzyıl halkbilimi inceleme yöntemleri metin-ürün merkezli yöntemlerdir. Yaşanan süreç, halkbilimi incelemelerinin merkezinden ürünü çıkarmış, dikkatleri bağlama yöneltmiştir. UNESCO’nun 17 Ekim 2003’te Paris’te toplanan 32. Genel Konferansında imzalanan “SOKÜM’ün Korunması Sözleşmesi” mekânlar üzerine vurgu yapmaktadır. Bu sözleşmenin “Genel Hükümleri”nin ikinci maddesi “Somut olmayan kültürel miras, toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânlar anlamına gelir.” ve “Ulusal Düzeyde Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması”, on dördüncü maddenin, c fıkrasında “Somut olmayan kültürel mirasın anlatımı için gerekli olan doğal alanların ve belleğe ilişkin mekânların korunması için eğitim verilmesini teşvik etmek” maddeleriyle(Oğuz ve Özay 2005, 164,167) mekânın önemi vurgulanır. 2005 yılında kabul edilen “Kültürel Anlatımların Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi”(Oğuz 2007b, 31) de düşünüldüğünde, halkbilimi ürününün var olabilmesi için bir üretimin ve üretimin yapılacağı bir mekânın gerekliliği ortadadır.

Sözlüklerde mekân; yer, bulunulan yer; ev, yurt; gök bilimi (Devellioğlu 1993, 604; Güncel Türkçe Sözlük, www.tdk.gov.tr/index.php? 04.04.2012) olarak tanımlanmaktadır. Bu çalışmada “mekân”, halk anlatısının üretildiği, anlatıldığı, dinlendiği, okunduğu açık ya da kapalı ortam olarak kabul edilmiştir. Halk anlatısının üretildiği, anlatıldığı, dinlendiği, okunduğu bu mekânlar kahvehane, han, oda, hamam, pazar ve panayır, konak, ev ve buralardaki değişimler ve dönüşümlerle ortaya çıkan mekânlardır(Küçükbasmacı 2009). Burke, “Kültürün herhangi bir parçasını anlayabilmek için, onun fiziki ve toplumsal bağlamını, kamusal veya kişisel, iç veya dış çevresini içeren bir ortama yerleştirmeliyiz, çünkü bu fizikî alan, içinde olup bitenleri yapılandırmamıza yardım eder(1996, 127-128).” demektedir. Bu bakış açısıyla, halk anlatılarının anlatım ortamını anlamlandırabilmek için, mekânlar üzerinde de durmak gerekir.

Mekân algısı ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte değişmeye başlamıştır. XIX. yüzyılın ortalarında trenin ve telgrafın kullanılmaya başlanmasıyla birlikte, “ulaşımın ve iletişimin birbirinden ayrılabilmesi, enformasyon akışında mekânın kaçınılmaz bir kısıtlayıcı olmadığı(Postman 2004, 77)” düşüncesine ulaşılmıştır. Demiryoluyla birlikte enformasyon akışı hızlanmışsa da, iletişimde mekân sorununun tam anlamıyla çözülmesi telgrafın bulunmasıyla(Postman 2004, 78). Telefon ise, “sohbetin aynı mekânı paylaşma zorunluluğunu” kırmıştır(Köker 2005, 46). Yaşanan teknolojik gelişmelerle birlikte iletişim biçimleri değişmiştir. Özdemir günümüz insanının, geçmişin oda, kahvehane gibi sözlü ortamlarında yetişen insanından farklı olduğunu; herhangi bir mekâna yerleştirilen televizyonun veya bilgisayarın, iletişimin biçimi iletişimin içeriğini de etkilediğinden, öncekinden farklı türde bir iletişime sebep olduğunu söyler(2005, 154). Sözlü kültür ortamından yazılı kültür ve elektronik

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/2 Spring 2012

kültür ortamına geçişte, anlatının dinleyiciye/okuyucuya/seyirciye ulaşmasında mekânın sınırlayıcılığı ortadan kalkmıştır. Bu durum halk anlatısının geleneksel mekânlarında değişim ve dönüşüme sebep olmuştur.

Halk anlatısının ortamı Ong'un(1999) tabirleriyle, birincil sözlü kültür ortamından yazılı kültür ortamına, yazılı kültür ortamından ikincil sözlü kültür ortamına geçişle birlikte değişmekte, yeniden biçimlenmektedir. İletişim ve ulaşım alanlarındaki değişmelerin, halk anlatısının anlatma ortamını değiştirirken zaman ve mekân sınırlarını kaldırdığı söylenebilir. Oğuz bir makalesinde "[H]alkbilimi çalışmalarında değişmez metin ve değişmez anlatım ortamı yoktur. Halkbilimcinin görevi değişimleri izlemek ve anlamaktan ibarettir(2000d, 106)." der. Bu makalede halk anlatılarının geleneksel anlatım ortamlarından oda ve konak, bu anlatım ortamlarındaki değişim ve dönüşümle birlikte Kastamonu özelinde sözlü kültür bağlamında sorgulanmaktadır.

Halk anlatısının sözlü kültür ortamını oluşturan mekânlardan biri olan "oda"lar yapılan kaynak taraması, gözlem ve mülakatlara göre köylerde şekillenmiştir. Kent merkezlerinde odaların işlevlerini büyük oranda hanların ve kahvehanelerin, daha sınırlı olmak üzere konakların karşıladığı görülmüştür. Oda, genel başlık olarak ele alınmıştır. Bu yaklaşımımızda; oda, cami odası, mescit odası, misafir odası, değirmen odası olarak adlandırılan ve kullanılan mekânlarda, benzer ortamlarla (bu mekânlarda toplananlar, oturma düzeni, anlatı vb. açısından) karşılaştırılması belirleyicidir. Çalışmada "konak" ayrı bir mekân olarak belirlenmiştir. Bunda konağın özel yaşam alanına ait bir mekân olması ve dolayısıyla buradaki birlikteliklerin davete bağlı oluşu etkili olmuştur. Oysa odalar kamuya açık mekânlardır. Bu yapıyla konak, odadan farklılaşır.

Çalışmanın verileri kaynak taraması ve alan araştırması(derleme) yapılarak toplanmıştır. Alan araştırmasında mülakat ve gözlem yöntemleri kullanılmıştır. Derlemelerde halk anlatılarını kültürel iletişimin bir parçası olarak gören ve anlatım ortamı, kaynak kişi ve dinleyici etkileşimi boyutuyla yorumlayan bağlamsal kuramın yaklaşımlarından yararlanılmıştır. Gözlem yoluyla veri toplama doğal ve yapay ortamlarda pasif katılımlı gözlem yapılmıştır. Mülakat yöntemiyle veri toplama halk anlatılarının anlatım ortamı ve kaynak kişilerin algılarına yönelik sorular önceden hazırlanarak doğal ve yapay ortamlarda kaynak kişilerle görüşülmüş ve bu görüşmeler video kamera kullanılarak kaydedilmiştir. Böylece derleme ortamıyla ilgili gözlemler de kayıt altına alınmaya çalışılmıştır. Derlemelerden elde edilen veriler metin içinde kaynak kişinin ad ve soyadıyla belirtilmiş, bir kaynak kişi listesi oluşturularak ilgili kişileri tamamlayıcı bilgiler verilmiştir.

Halk anlatısının üretildiği, nakledildiği, tüketildiği geleneksel mekânlar kahvehane, han, oda, hamam, panayır ve pazar, konak, ev ve benzeri mekânlardır. Söz konusu mekânlar, sözlü kültür ortamının birliktelik mekânlarıdır. Amaç bir araya gelinen mekânların oluşturdukları halk anlatısı ortamını belirleyebilmektir. Söz konusu ortamlar sözlü kültür ortamlarıdır. Bu ortamlarda halk anlatısı sözle üretilmiş, sözle nakledilmiş, sözle yaşatılmıştır. Buradan yola çıkarak bu ortamlar, geleneksel ortamlar olarak nitelendirilmiştir. İlk olarak geleneksel ortamlar olarak belirlenen mekânlar sözlü kültür ortamı oluşuyla ele alınmıştır. İkinci olarak ise geleneksel mekânlardaki değişim süreci, tarihî bir dönemece bağlı kalınmadan değerlendirilmiştir. Çalışma oda ve konak ile, derleme sahası Kastamonu ile sınırlandırılmıştır.

Oda: Köyün Merkezi

Halk anlatılarının icra ortamlarından biri odalardır. Köylerde, köylünün ortak malı veya şahıslara ait olan, ihtiyaçlarının ortaklaşa giderildiği, yolcu ve misafirlerin ağırlandığı, vakit geçirmek için bir araya gelinen yerler "oda" olarak nitelendirilmiştir. Yapılan kaynak taraması, gözlem ve mülakatlara göre odanın "Kastamonu özelinde" köylerde olduğu, kent merkezlerinde odaların işlevlerini büyük oranda hanların ve kahvehanelerin, daha sınırlı olmak üzere konakların

karşılıdığı görülmüştür. Her an, herkese açık oluşuyla odalar, kamusal bir mekân özelliğine sahiptir. Bununla birlikte odanın herkese açık oluşu genellikle erkeklerle sınırlıdır. Bir erkeğin bir odaya gitmesi için davetli olması gerekmez. Bazı köylerde kadınların da odalarda erkeklerle birlikte sohbetlere katıldığı görülmüştür. Bununla birlikte bir kadının herhangi bir vakitte odaya girip çıkamadığı anlaşılmaktadır.

Odaların ortaya çıkışı ahi zaviyeleriyle ve Türk sosyal yapısıyla ilişkilendirilmektedir. Ahiliğin sosyal yaşantıyı düzenlemede oynadığı rollerden biri en ücra köşelere kadar yayılan zaviyelerdir ve ulaşımın zor, konaklama yerlerinin nadir bulunduğu bir devirde zaviyeler önemli bir fonksiyon yerine getirmiştir(Çağatay 1981, 101).

İbn-i Batuta'nın, Anadolu'da Türkmenlerin yaşadığı her yerde bulunduğunu söylediği ahi zaviyelerinin işlevlerinden biri gelen yabancıları ağırlamaktır. İbn-i Batuta'dan özetle; ahilerin önderi olan kişinin bir tekke yaptırarak burayı donattığını, tekkenin ihtiyaçlarının ahilerin kazandıklarıyla karşılandığını, gelen yolcuların ihtiyaçlarının kaldıkları süre boyunca tekkede giderildiğini, ahilerin misafir olmadığı zamanlarda da bir araya gelerek yemek yiyip, raks edip, türkü çağırdıklarını söyleyebiliriz. İbn-i Batuta Antalya'da bulunduğu bir sırada davet edildiği tekkede yemek yenildikten sonra türkülere ve oyunlara geçildiğini anlatır(Parmaksızoğlu 2000, 5-7). Neşet Çağatay bu durumun Anadolu köylerindeki "konuk odaları" nı hatırlattığını, bu odaların "ahilikten kalma kurul kalıntılarından olduklarına şüphe olmadığı" nı söyler (1981, 161).

Kastamonu tarihinde en eski zaviye vakfiyesi 1206 tarihli dir(Cumbur 1989, 9). Seyahati sırasında Kastamonu'da bulunan zaviyelerde de konaklayan İbn-i Batuta şunları kaydetmektedir:

"... Kastamonu'dan ayrılarak yol üzerinde, köylerden birinde bu ülkede gördüğümüz zaviyelerin en güzeli, en büyüğü olan bir dergâha uğradık. Burasını, devrin şanlı hükümdarlarından biri olan ve varlığını Tanrı Teâlâ hazretlerine adanmış bulunan Fahreddin Beğ yaptırmıştır. Tekkenin bakım işlerini, içinde kalan dervişlerin düzenini oğluna vermiş ve oradaki köyün gelirini de bu işler için vakfetmiştir. Dergahın avlusunda gelen geçen dervişlerin temizlenmeleri için ayrıca bir de hamam inşa ettirmiş, köyün ortasında bina edilen çarşısı ise Ulucami'nin giderlerine tahsis etmiştir. Harem-i Şerif'ten veya Suriye, Mısır, Irak, İran ve Horasan ile öteki ülkelerden gelecek dervişlere dergâha indikleri gün tam takım bir kat elbise ile yüz dirhem verilmesini, oradan ayrıldıkları zaman ise üç yüz dirhem ödenmesini, tekkede kaldıkları süre boyunca yemek için ekmek, et, pirinç, yağ ve halva verilmesini, ayrıca Anadolu'da dolaşan bütün dervişlerin tekkelerde üç gün misafir edilerek on dirhem harçlık almalarını şart koşmuştu.

Buradan ayrıldıktan sonra geceyi çevresi ıssız yüksek bir dağın tepesinde Kastamonulu Ahi Nizameddin'in yaptırdığı tekkede geçirdik. Bu tekkenin masrafları ve gelen geçen yolcuların yiyecekleri, gelirini vakfettiği, bir köyden karşılanmaktadır (Parmaksızoğlu 2000, 57)."

İbn-i Batuta'nın ahi zaviyelerini anlatırken kullandığı ifadelerin benzerini, 1893'te Ankara, Çankırı civarında kırkı aşkın köyü dolaşan Konnenberg adlı bir Alman gezgin odalar için kullanır: "Türkiye'ye giden bir gezgin gittiği her köyde herhangi bir zorluk çekmeksizin rahat edebileceği bir misafir odası bulabilir(And 1986, 18)."

Müjgan Cumbur ahi zaviyelerinin yalnızca gelip geçen yolcuların kimsesizlerin doyurulup barındıkları yerler olmadığına, gençlerin eğitiminde "kültür merkezi" görevini üstlendiğine dikkat çeker(1989, 7).¹ Ahilik ve fütüvvet teşkilatı dışında yâren teşkilatıyla da ilişkili olduğu düşünülse de, Metin Ekici'ye göre, odaların varlığı "sadece esnaf teşkilatlarıyla ilgili değil, Türk kültür

¹ Ahî zaviyelerinin işlevleri hakkında bkz.: Halil İnalçık (2008), "Ahîlik, Toplum ve Devlet", **Doğu Batı Makaleler II**, Ankara: Doğu-Batı Yayınları.

yapısında mevcut olan birlik, dayanışma ve idare sisteminin en küçük yerleşim birimlerinde bile hâkim olmasının ürünü olmalıdır(1990, 744-745).”

Odalar Ekici'nin tespitlerine göre, genellikle tek bir oda şeklinde köy halkı tarafından veya maddî durumu iyi olan birisi tarafından yaptırılır. Kimi zaman kullanılmayan bir oda da bu amaca hizmet etmektedir. Odanın bitişiğine ahır ilave edildiği de olmaktadır(1990, 745).

Odalar sade bir şekilde, ihtiyaca yönelik döşenmiştir. XIX. yüzyılın sonlarında gözlemlerini aktaran Konnenberg dört duvar, bir ocak ve tahta bir sıradan başka bir şey bulunmadığını söyler(And 1986, 18). Batı Anadolu'daki odaları anlatan Ekici de bu odalarda genellikle iskemle, masa, yatak, yorgan, kilim, gaz lambası veya kandil, su kapları, çay ve kahve takımları, birkaç tabak gibi sürekli kullanılabilir ve temel ihtiyaçları gidermede faydalanılabilir eşyaları sayar(1990, 745). Çağatay oda sahibinin malî gücüne göre, yüklükte beş on kişiye yetecek yatak, yorgan, yastık; kilerinde odun, su testisi, bardağı; oturulan yerin oymalarında kahve kavurma, soğutma, çekme, pişirme araçları ve fincanlar bulunur, der(1981, 102).

Türk misafirperverliğinin en güzel örneklerinden diye tanımlanan odaların önemli işlevlerinden biri, tanıdık tanımadık kim olursa olsun, köylere yolu düşenlere konaklama imkânı sağlamaktır. Ulaşımın yaya, hayvan sırtında veya hayvanların çektiği arabalarla sağlandığı, dolayısıyla varılmak istenen noktaya kısa sürede ulaşılamadığı ya da başka konaklama imkânlarının olmadığı dönemlerde odalar emin bir yer olmuştur. Ayrıca yolcunun yanında hayvanı varsa onların da yemleri verilir, bakımları yapılır(Ataman 1978, 8467).

Odadaki misafirin yemeği sıra ile veya ortaklaşa hazırlanır. Mustafa Yazıcı, odada kalan misafirin sıra ile köylüler tarafından hazırlanan yemeğini muhtar çıkartır(2003, 43) derken; Çağatay, misafirle birlikte komşuların da yemek yediğini söyler. Uzak yerlerden veya yabancı ülkelerden birisi geldiği zaman, hem bir yabancı görmek hem de haberleşme imkânlarının kısıtlı olduğu devirlerde, bilgi edinmek merakı ile herkes yemeğini alıp gelerek konukla beraber yer(1981, 161). Konnenberg'in gözlemlerinden de köylülerin büyük bir merakla odaya toplandıkları anlaşılabilir: Misafir odaya yerleşir ve hazırlık yapılırken köyün bütün erkekleri yolcunun çevresinde toplanır(And 1986, 20).

Ataman, “Konya Köylerinde Misafir Odaları”nı anlattığı makalesinde ovalık ve dağlık köylerde misafirin ağırlanışının farklı olduğunu söylerken odaya gelen misafirle sohbetler edildiğini, nükteler, hikâyeler, fıkralar, yaşanılan veya duyulan olaylar, askerlik hatıraları, eşkıya menkıbeleri, avcılık hikâyelerinin sohbetlere renk verdiğini belirtir(1978, 8467). Mustafa Yazıcı da “[Y]olcu uyuyana kadar ziyaret edilip, yalnız bırakılmaz, garibin gönlünü hoş ederler(2003, 43).” der.

Köyün büyüklüğüne göre köylerde birden fazla oda bulunabilir. Köyün ortak malı olup, ortaklaşa inşa edilen odalardan başka şahıslara ait odalar da vardır. Şahıslara ait odalar genellikle hali vakti yerinde olanlardır. Odanın ilk sahibi öldüğü zaman bile oda kapatılmaz, çocuklarının maddî durumu iyi olmasa da gelenek sürdürülmeye çalışılır(Ataman 1978, 8467). Köyde birden fazla oda bulunduğu zaman isteyen istediği odaya gider, gençler daha çok sahibi genç olan konakları tercih ederler(Sezen 1988, 89).

Kaynaklarda yukarıdaki yapıya sahip olduğu görülen odaların, Kastamonu'daki mülakat ve gözlemlerimiz neticesinde anlatının önemli mekânlarından olduğunu söyleyebiliriz. Derleme sahasında odalar özellikle merkeze uzak köylerde bulunmaktadır. Odalar bu tür yerlerde gelen geçen yolculara konaklama görevi yapmaktadır. Merkezlerde odaların yerini hanlar alır. Yolcular bu hanlarda konaklar. Merkeze uzak köylerde kahvehane de yoktur. Bu köylerde köylüler kahvehane yerine odada toplanırlar.

Turkish Studies

Odalar farklı yapılara sahiptir. Bazıları tek, bazıları iki katlıdır. Bir ve birden fazla odası olabilmektedir. Tek göz odadan ibaret olanların yanında odunluk niyetine kullanılan bir bölmesi vardır. Odalar ahşap olarak inşa edilmiştir. İki katlı olan bazı odaların alt katı ahırdır. Gelen yolcu üst katta kalırken hayvanı alt kattaki ahıra bağlanır. Şahıslara ait olan iki katlı odaların alt katı ambar işlevi görür. İki odalı olanlar genellikle “mescit odası” olarak adlandırılanlardır. Bu odalardan biri mescit olarak kullanılırken birinde imam kalmaktadır. Ozanoğlu her odanın tuvaleti, abdestliği, gusül odası bulunduğunu söyler(1976d, 3).

Odalar sade bir şekilde döşenmiştir. Genellikle duvardan duvara sedirler bulunur. Sedirlerin üzerinde yastıklar dayalıdır. Yerde kilim serilidir. Kaynak kişinin deyişiyle “sevabına” eşya bağışlayanlar olur. Herkesin birbirinin yüzünü görebildiği bu düzenleme sohbe uygun bir mekân tasarımıdır. Odalarda önceleri büyük ocaklarla ısınılmaktayken sonraları ocağın yerini soba almıştır. Aydınlanma, elektriğin olmadığı dönemlerde çıra, ocak veya gaz lambasıyla sağlanmıştır. Misafir olduğu zamanlar lüks lambaları yakılır, ışığı görenler misafir olduğunu anlayıp odaya gelirmiş. Odalar gelen geçen yolcuları ağırlamak için de kullanıldığından odada mutlaka yatak, yorgan, kap kakak, çay kahve bulunur. Yataklar “hayrına ayda bir” temizlenir.

Odaların ihtiyaçlarının sırayla veya ortaklaşa karşılandığı görülmektedir. Şahsa ait olmayan oda veya odalar sırayla işletilir. Odunu biri temin eder, yemesini içmesini biri temin eder. İhtiyaçlar sırayla, nöbetleşe giderilir. Kullanılmadığı zamanlarda oda kapalı kalır. Açılacağı günden önce temizlenip kullanıma hazırlanır. Ozanoğlu da “Odalar” adlı etüdünde odanın idaresinin ya odayı hayır için açana veya nöbetle köylüye ait olduğunu söylemektedir(1976d, 2).

Köyün ortak malı olan odalardan başka şahıslara ait odalar da vardır. Şahıslar birden fazla odaya sahip olabilir. Bu odalarda da misafirler, yolcular ağırlandığı gibi akşamları toplanılır. Şahıslara ait misafir odalarından çok meşhur olanlar vardır. Köyün ağası tabir edilen kişiler oda sahibidir. Ozanoğlu’na göre misafirlerin ağırlandığı odayla köylülerin toplandığı ve gece oturmalarının yapıldığı odaların ayrı olduğu köyler de vardır(1976d, 5).

Odalarda oturma düzeninin bir geleneği vardır. Sedirin bulunmadığı odalarda “... yaşlılar yere çömelir, gençler arkada ayakta durur(And 1986, 20).” Odalardaki oturma düzeni bir hiyerarşinin göstergesi olarak da kabul edilebilir: Odada uslular baş tarafa, daha gençler alt tarafa oturur. Misafir yoksa itibar yaşa göredir. Başköşe köyün en yaşlısına ayrılır. Yaşlılar odaya girdiği zaman ayağa kalkılır. Yaşlılar oturmadan gençler oturmaz. Çocuklar, askerliğini yapmamış gençler odaya alınmaz. Hevesli gençler içeriden gelecek bir isteği(su, sigara yakmak için ateş) karşılamak için kapının dışında bekler. Çocukların odaya alındığı durumlarda ise uslular tarafından odanın alt köşesi gösterilir; çocuklar kapı dibinde hiç sesini çıkarmadan bekler. Bazı köylerde gençlerin odalarda toplanarak vakit geçirdikleri görülmektedir. Bu durumda kapıya bırakılan gözcü, usluların geldiğini haber verince oda terk edilir. Ozanoğlu’na göre bazı köylerde de gençlerin oturduğu odayla yaşlıların oturduğu oda ayrıdır(1976d, 5). Odalara bayram, düğün, mevlit ve teravih kılma gibi özel zamanlar dışında, genellikle, kadın girmez. Kadınlar vakit geçirmek için daha çok birbirlerinin evinde toplanırlar.

Odalarda köye ziyaret amaçlı bir misafir geldiğinde, oyun çıkarmak için gruplar geldiğinde, bir satıcı veya yolcu uğradığında toplanılır. Köyün erkekleri misafirin yanına gelir, sırayla hâl hatır sorulur. Kaynak kişinin ifadesiyle; “Ben başlardım benim bitesiyeye sen bi şey hatırlardın, sen söyledin. Sen bitesiyeye o biri söyledin falan. Bazı gülmeli, bazı eğlencelisi, bazı ne bileyim ben ibret alıcı sözler birbirimize garşu buluduk(İbrahim İshakbeyoğlu).” Bu ifadelerden de anlaşılacağı gibi konuşmada da bir âdâp vardır: Bir ağızdan değil sırayla konuşulur.

Yapılan derleme ve gözlemlere göre Kastamonu köylerinde odalar; oda, cami odası, mescit odası, misafir odası, değirmen odası olarak adlandırılmaktadır. Genel anlamda odayla aynı işlevlere

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/2 Spring 2012

sahip olan bu mekânlarda konaklamak; sohbet etmek; bayram, düğün ve mevlit gibi özel gün kutlama ve anmaları; ibadet etmek ve idari işler için bir araya gelindiği belirlenmiştir.

Odaların “misafir odası” olarak adlandırıldığı köyler bulunmaktadır(Mehmet Civelek). Misafir odalarından şahıslara ait olanlar da vardır. Hâli vakti yerinde olanlar evlerinden bağımsız olarak bir misafir odasına sahiptir. Bu oda ev sahibinin ambarının yanı veya üstüdür. Köye gelen yolcu, satıcı odanın yanına gelip seslenir ve oda açılır. Satıcının malları ambara koyulur, kendisi de üst katta ağırlanır. Yemek çıkarılır, hayvanına bakılır.

Kastamonu, coğrafi yapı sonucu dağınık bir yerleşime sahiptir. Bu sebeple köyler bir muhtarlık ve muhtarlığa bağlı mahallelerden oluşur. Bir muhtarlığa bağlı mahalle sayısı değişebilmektedir. Okul, cami gibi birimler de muhtarlıkta bulunur. Cami bulunan köylerde caminin yanındaki oda “cami odası” olarak adlandırılır. Burada çay, kahve içilip sohbet edilir. Cami odalarında genellikle akşam namazından sonra toplanılarak sohbet edilir. Cuma günleri oda daha kalabalık olur. Diğer mahallelerden cuma namazı için gelenler odaya gelir. Namazdan sonra odada yemek verilir, çay içilip sohbet edilir. Burada muhtar da bulunduğundan herkes kendi mahallesindeki eksikliği, sorunu muhtara iletir. Köyde olup bitenden haberdar olunur. Cami odalarında ramazanın son akşamı toplanıp iftar açıldığı da görülür. Aynı zamanda dışarıdan gelen misafirler burada ağırlanır.

Cami bulunmayan köylerde ve mahallelerde mescit bulunur. Bu mescit genellikle iki odadan oluşur. Ramazan veya kış ayları için köylünün aralarında para toplayarak tuttıkları imam odanın birinde kalır. Diğerleri oda olarak kullanılır: Namaz kılınır, çocuklara dinî eğitim verilir ve bir araya gelip vakit geçirilir. Bazı köylerde ramazanda iftar hep birlikte bu odada açılır. Bu oda “mescit odası” olarak adlandırılır. Özellikle ramazanlarda kadınların da katıldığı teravîh namazları için mescit odasında toplanılır. Kadınlar namazdan sonra dağılırken, erkekler kalıp sohbet eder. İmamın yemeği sırayla köylüler tarafından çıkarılır. İmam bulunduğu sürece erkekler odada birlikte yemek yerler. Misafir gelirse bu odada kalır.

Odanın bulunmadığı bazı yerlerde değirmenin yanındaki odalar da aynı amaçlarla kullanılabilir(İhsan Tekkeşin). Aziz Kılınç da bir makalesinde su değirmenlerini sözlü kültür ortamları arasında sayar. Un öğütülürken değirmende yanan ocağın başında beklenir, değirmende işi olmayanların da katılımıyla sabahlara kadar sohbet edilir(2005, 89).

Anlatı ortamının bir ayağı dinleyicilerdir. Dinleyicilerin odalarda bir araya gelme sebepleri, odaların bir anlatı ortamı olması açısından önemlidir. Alandaki gözlem ve mülakatlarımızdan yola çıkarak odaların konaklama yeri olarak; sohbet mekânı olarak; bayram, düğün ve mevlit gibi özel gün kutlama ve anmaları için; ibadet yeri ve idare merkezi olarak kullanıldığı, odalarda sayılan sebeplerle bir araya gelindiği belirlenmiştir.

İşlevlerinden birisi konaklama olan odalar, köyden geçen yolcuların, köye gelen satıcıların bu ihtiyacına cevap vermektedir. Bir yerden bir yere giden yolcu, yolunun geçtiği köylerde köyün odasına giderek orada kalabilir. Bir köyde yabancı bile olsa, kimse “aç, açık kalmaz.” Ulaşımın yaya olarak veya at, katır, eşek gibi hayvanlarla sağlandığı ve günlerce sürdüğü dönemlerde odanın boş kalmadığı, her gece birinin konakladığı ifade edilmektedir.

Tahta, yayık, caba² satanlar; incir, üzüm, erik, kiraz gibi meyve satanlar; bezir yağı satanlar köye gelen satıcılar arasından en çok karşılaşılanlardır. Akşama kadar satış yapan satıcılara, akşam olunca oda açılır. Satıcılar arasında odada en uzun süreli kalanlar elekçilerdir³. Köylerin alt

² caba: toprak tencere, güveç.

³ elekçi: çingene. Bir köye gelen elekçiler imâl ettikleri elek, sepet vb. ürünleri köylüyle değiştirerek ve köylünün yardımlarıyla geçimini sağlar. Kışın odada kalan elekçiler yazın çadır kurarlar.

yapısının düzenlendiği, yol-su-elektrik gibi hizmetlerin götürüldüğü yıllarda işçi, usta ve müteahhitlerin aylarca bu odalarda kaldığı, her akşam yemeklerinin köylüler tarafından karşılandığı da ifade edilmiştir. Orman muhafaza memurları gibi devlet görevlileri de köylerde buldukları sırada odalarda kalırlar.

Yolcunun odaya alınmasına “odaya çekmek” denir. Odada kalan yolcunun yatak ve yemek ihtiyacı karşılanır. Köylü sırayla yemek çıkarır. Buna “keşik”⁴ denir. Keşik kimdeyse misafirin yemeğini o “eletir”. Köylüler yolcunun veya satıcının hayvanının ihtiyaçlarını da karşılar. Misafir odada kaldığı sürece hayvanın samanı, yemi, yulafı verilir.

Köylü hizmetleri için karşılık beklemez. İfakat Kaşıkçı adlı kaynak kişi bu durumu, “Para falan alma, bir şey yok. Sevabımıza, evvelden öyleydi işte.” sözleriyle ifade etmektedir. Ancak aksini düşünen kaynak kişilerle de karşılaşmıştır: “Onlarda incir, leblebi kırığı varıdı, ama kimseye vermezlerdi... sana ekmek getiriyö. Adamın çoluğu çocuğu var(Necdet Bostancı).” Yine de bu durum genellenemez. Hizmet, karşılıksız görülür.

Odada konaklayan misafir yalnız bırakılmaz. Odaya yolcu geldiğini gören kişi, köylülere odada misafir olduğu haberini verir. Haberi duyan köylüler odaya uğrayıp gelenlerin kaç kişi olduklarına, ihtiyaçları olup olmadığına bakarlar. Herkes evinden yemek getirir. Yemek topluca misafirle birlikte yenir. Dolayısıyla yemek çıkarma sırayla olduğu gibi, ortaklaşa da olur. Bir kaynak kişi kendi köylerindeki uygulamayı şöyle anlatmıştır: “Dıştan misafir gelince köylü ekmeğe gider. Hadi ekmeğe gidiyöz, yemeğe gidiyöz, diye bağırula. Hep böyle toplaşula. Birer tabak, ikişer tabak ne varsa elinde, misafire ekmek götürüler idi(Kadriye Yıldız).” Yemekten sonra, köyün dışında olup bitenlerin öğrenildiği sohbetler başlar. Bu odalar haberleşmenin, haber dolaşımının sağlandığı mekânlardır.

Konuğun odada kalma süresi sınırlı değildir. Akşam kalıp sabah giden satıcılar ve yolcular olduğu gibi, on-on beş gün kalanlar, elekçiler gibi daha uzun süre kalanlar olur. Bu süre içinde köylüler konunun bütün ihtiyacını karşılar.

Odalar herhangi bir yolcunun konaklamadığı zamanlarda da köylünün bir araya gelerek vakit geçirdiği sohbet mekânları olmuşlardır. Tarım ve hayvancılıkla geçimini sağlayan köylerde kış mevsiminde yapılacak iş azalır. Uzun kış gecelerinde köylünün bir araya gelip vakit geçirebileceği tek yer odadır. Fahrettin Tınık adlı kaynak kişi bu durumu şu cümleyle ifade etmektedir: “Neyle vakit geçirek, odaya giderdük.”

Köyde yaşayanların bayram, düğün, mevlit gibi özel günleri kutlamak için bir araya geldikleri yer odalardır. Böyle günlerde odalarda topluca yemekler yenir, sohbet edilir, oyun çıkarılır. Bu özel günlerden ikisi Ramazan ve Kurban Bayramlarıdır. Bayram süresince odada toplanılıp yemekler yenilir. Kurban bayramında kesilen kurbanın eti odada pişirilip köylüye dağıtılır. Yedi sekiz mahalle haberleşerek her akşam bir mahallenin odasında toplanılır, oyun çıkarılıp eğlenilir. Köy kadınları da bayramlarda kendi aralarında odalarda toplanırlar. Salıncakta sallanıp mani atarak eğlenirler.

Bazı köylerde ramazan boyunca odada iftar edilir. Düğünlere köy dışından gelen misafirler odada ağırlanır. Düğün yemeği odada verilir. Mevlitler odada okutulur.

Caminin olmadığı köylerde oda namaz kılmak için de kullanılır. Ramazan ayında kadın erkek bir arada teravih kılar. Teravihten sonra kadınlar dağılır, erkekler odada kalır. Bir imam tutulmuşsa bu imam, dinî sohbetler yapar, Kur’an okur. Günlük işler konuşulur, oyun çıkarılır. Ramazan dışında da erkekler namaz kılmak için odada toplanırlar, namazdan sonra oturup

⁴ keşik: sıra, nöbet. keşikçi: bekçi, nöbetçi.

“muhabbet” ederler. Odalar aynı zamanda dinî eğitim verilen yerlerdir. Ramazan için tutulan imam hem büyüklere hem çocuklara dinî eğitim verir.

Haberleşmenin kısıtlı olduğu dönemlerde odalar haber dolaşımını sağlar. Hangi sebeple olursa olsun, odada toplananlar çevresinden haberdar olur.: “Felan yerde şu olmuş, hırsızlık olmuş, felan yerde bir hayvan ölmüş, filan yerde gavgı olmuş veyahut yangın çıkmış... (Burhan Cahit Erol).” Odalarda oluşan birliktelikler insanların birbirine yakınlaşmasını, kaynaşmasını sağlayarak; kişiye aidiyet duygusu hissettirir. Kaynak kişinin ifadesi şöyledir: “Keşke gine öyle toplansak... şimdi o toplantıda halk birbirine daha yanaşır... Bak şimdi bu toplantılar yok, odalarımız yok. Şimdi eskisi gibi dutgunluk yok köyde. Odaya geldiğimiz zaman hepisi birbirine daha yakın daha güzel muhabbet ederdi(İbrahim İshakbeyoğlu).”

Odaya gitmek zorunlu değildir, ancak herkes işini bitirip yemeğini yedikten sonra mutlaka odaya gider. Genellikle akşam namazından sonra odada toplanılır. Kış günlerinde hayvanların bakım işleri bittikten sonra öğle namazına kadar da odada oturulduğu olur. Özellikle ramazan ayının kış mevsimine rastladığı dönemlerde sabah namazı vaktine kadar odada kalınır, hikâye anlatılır, şakalaşılır, eğlenilir; sabah namazı kılındıktan sonra herkes işine dağılır.

Vakit geçirmek için odaya toplanan köyün erkekleri günlük işlerden konuşur, sohbet eder. Sohbetin yanında oyun çıkarılarak eğlenilir. Odalarda oynanan oyunlar yüzük, tura oyunu, hoca oyunu, Hicaz’a gitme oyunu, mahkeme kurma oyunu, tezgâh dokuma oyunu, patates yeme talimi, sınır taşı oyunu, kız satma oyunu, semer dikme oyunu, deve oyunu, koyun çıkarma oyunu, ölü taklidi, kaptı kaçtı, duvar örme, değirmen kapama, ok atma, domuz boğdurma, kâğıt oyunları gibi oyunlardır. Oyunların bir kısmı taklide, kılık değiştirmeye, yüz boyamaya, abartmaya dayanır. Şükrü Elçin kadınlar ve erkekler arasında oynanan oyunları, “Anadolu köy orta oyunları, köylülerin, uzun kış aylarında ve hususiyetle düğünlerde, bayramlarda vakit geçirmek ve eğlenmek için düzenleyip oynadıkları dram karakterli temsillerdir(1991, 81).” şeklinde tanımlamaktadır. Sayılan oyunların bir kısmı ise dram karakterli olmayan oyunlardır.

Bu oyunlar içinde en çok oynananı “yüzük”tür. Karşılıklı iki grubun oynadığı bu oyun için köyler arası karşılaşmaların düzenlendiği de olur. Oluşturulan yüzük ekipleriyle oyuna gidilir. Her gece bir köyde toplanılır. Bir başka köyden oyun çıkarmak için bir grup geldiğinde odada lüks yakılır. Lüksün ışığını gören köy erkekleri misafir geldiğini anlar ve odada toplanırlar. Oyun bir tekerlemeyle başlar, karşılıklı atışmalarla devam eder ve son bulur(Başıoğlu 1982, 21-22; Ataman 2004, 51-52).

Günlük sohbetler, geçim derdi ve oyun çıkarma dışında odalarda usul hikâye, masal, fıkra anlatır; “masal satılır”; cin-peri hikâyeleri, av hikâyeleri anlatılır; askerlik anıları, Çanakkale, Kore savaşlarının hatıraları, eşkıya hikâyeleri anlatılır; eski günlerden konuşulur; dinî konulardan bahsedilir; imamlar dinî kitaplar okur; cenkenmeler okunur. Kaynak kişilerin ifadelerine göre odalarda toplanıldığı zaman -radyo, televizyon olmadığı için- “muhabbet edilir, maytap konuşma olur, herkes o maytaplığa (ölü taklidi, topal taklidi vb.) bakar.” Müzik de sohbet içindeki yerini alır ve kaval, düdük, cümbüş gibi aletlerle eğlenilir. Anlatılanlar “can kulağıyla” dinlenir. Bu konuda Kadir Er adlı kaynak kişinin sözleri şöyledir: “Köylerde, eskiden odalarda hikâye anlatırlardı. Hikâyeynen vakit geçerdi. Bizim çocukluğumuzda benim amcaoğlu vardı. Çok güzel kitap okuma kabiliyeti vardı. Hz. Ali’nin savaşlarının kitapları vardı. Onları okurdu.” Odalarda Battal Gazi, Hz. Ali cenkenmeleri okunduğunu Azdavay Gümürkler köyünden Muharrem Balıkcı da ifade etmiştir.

Anlatıcıların özel bir adı yoktur. Usulular, bilenler anlatır. Ayrıca çevrede hikâyeleriyle ün yapmış kişiler vardır. Bu anlatıcılar davet üzerine odalara giderler ve hikâye anlatırlar. Devrekâni’nin Habeşli köyünden İbrahim İshakbeyoğlu söz konusu anlatıcılardan biridir. Kaynak kişi, yapılan görüşmede, kış mevsimlerinde etraftaki köylerden davet aldığını, birkaç kişi olup

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/2 Spring 2012

davet edilen yere gittiklerini; gittiği köyün odasında toplananlara hikâyeler anlattığını, yiyip içip eğlendiklerini anlatmıştır.

Odalarda sözlü olarak nakledilen anlatıların dışında okuma yazma bilenler de dinî eserler veya cenkname gibi kitaplar okurlar. Köylerde okuma yazma bilen kişi azdır: “Köyün içinden Raşid adında biri gelüdü. Gayıntama anlatıdu. Bu adam eski yazı okudu. Elindeki kitaptan Battal Gazi hakkında bi şeyle okudu(Şerife Osmanustaoğlu).” Genellikle kış ayları için tutulan imamların kitap okuduğu görülür. Hüseyin Polat bu kitapların Hz. Ali, Hayber Kalesi olduğunu söylemektedir. Bahtiyar Köle adlı kaynak kişi de okunan kitaplar arasında Arzu ile Kamber’i, Leyla ile Mecnun’u saymıştır.

Odalarda okunan eserler yazılı kültürden ziyade sözlü kültür içinde düşünülmelidir. Okuma bilen bir kişi okur, diğerleri okunanı dinler. Peter Burke “Yeniçağ Başında Avrupa Halk Kültürü” adlı kitabında, bu dönemde Avrupa’da basılan kitapların çoğunun sözlü gelenekten alındığını ve okuma bilmeyenlerin dinleyebilmesi için yüksek sesle okunan eserler olduğunu söyler(1996, 288-289). Bu durumun Kastamonu’da odalarda okunan Battalname, Danişmendname, Cenkname, Şah İsmail, Arzu ile Kamber, Leyla ile Mecnun gibi yazma veya basma kitaplar için de geçerli olduğu yukarıdaki bilgilerden anlaşılmaktadır.

Anlatının kaynağı yazılı kültür olsa bile, anlatının sözlü kültür ortamının ürünü olarak anlatılmaya devam ettiği de görülür. Mustafa Sıtkı Fakazlı’nın, yapılan mülakatta naklettiği halk anlatılarını nasıl öğrendiği sorulduğunda verdiği cevap bu duruma örnek olarak verilebilir: “Yaşlı kişilerden. Yani yazılı kaynaklardan değil. Dedem benim 82 yaşında öldü. Ben o zaman 12 yaşında idim. Büyükçe bir kitaplığı vardı, geçmişten kalma. Dedem ailenin büyüğü olarak İstanbul’da belli bir dönem yaşamış olmasından dolayı bir takım kültürleri de oradan da almış. Bize bu şekilde aktardı.”

Odada bir araya gelen erkekler yeme içmeyi ihmal etmezler. Genellikle çay içilir. Bazen de yemek yemek, bir araya gelmek için bir fırsattır: “Feyfenek kesiyoz.” diyerek et kesilir. Bütün erkekler odaya çağrılır, toplanıp eğlenirler(Şerife Doğramacı). “Yemek” adlı makalesinde Judith Goode, “yeme isteğinin iletişim için birçok fırsatlar yarat”tığını(2005, 176) söyler. Özellikle oynanan oyunların sonunda yenilen tarafa verilen cezalar arasında yemek hazırlama vardır. Yenilen tarafa yemek dışında çok ağır cezalar da verilir. Kaynak kişiler bu cezaları bugünkü gençlerin kaldıramayacağını, eskiden insanların daha anlayışlı, daha saygılı olduğunu, en önemlisi bunun oyun gereği olduğunu bildiklerini ifade etmektedirler.

Bir araya gelen erkekler konuşur. Burada konuşmadan kasıt “anlatı”dır. Bilen bildiğini anlatır, diğerleri dinler. Başka bir zaman yine anlatır yine dinlenilir. Şevket Özdemir bu durumu,

“Ağabeysinin şimdi hiçbir şey konuşulmaya. Eskiden konuşulardı yani. Bi mesela diyelim ki; ya sen bi masal biliyodun, o benim çok hoşuma gittiydi. Hani konuşu ve gibi. Hoşuma gittiydi tekrardan konuşu ve. Ama şimdi yok öle bi şey. Gönüşan yok yani. Bu televizyonlar çıkalı böyle muhabbetle galktı yani. Bugün mesela bi eve varıyosun misafirliğe gidiyosun. Mesela sen bana misafirliğe gel ya da ben sana misafirliğe geliyim. Ondan sonra bakıyoz, böyle bakıyoz bakıyoz saat doldu, hadi kalkalım.”

sözleriyle ifade etmektedir. Bu sözler beğenilen bir anlatının tekrar tekrar dinlendiğini göstermektedir. Sanders, sözellikte tekrarın insanı büyülediğine(1999, 22) dikkat çeker. Daha önce dinlenilmiş ve beğenilmiş bir anlatı, anlatıcıdan tekrar talep edilmektedir.

Odalar, dar ve çevreyle iletişimi sınırlı olan köy gibi yerleşim birimlerinde sözlü kültürün önemli birliktelik alanlarıdır. Kastamonu özelinde de odalar uzun süre halk anlatılarının üretildiği, nakledildiği ve yaşatıldığı ortamlar olmuştur.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/2 Spring 2012

Şehirli Bir Mekân: Konak

Halk anlatılarının bir başka icra ortamı da konaklardır. Osmanlı'ya sancak merkezliği yapan Kastamonu'da(Kankal 2004), dönemin idare ve kültür merkezi olması dolayısıyla çok sayıda konak bulunmaktadır.

Büyük ve gösterişli ev olarak (www. tdk.gov.tr/TR/index.php? 04.04.2012) tanımlanan konak daha çok kent merkezlerinde toplanma, bir araya gelme mekânlarından biridir. Konaklar varlıklı kimselere ait olup, aynı zamanda sahibinin özel yaşamına ait alanı/evi olduğundan buradaki toplanmalara katılmak davete bağlıdır. Konakla oda arasındaki farklardan biri odaların kamuya açık bir mekân olmasına karşın konakların kamuya açık olmamasıdır. Konaklar davete bağlı olarak âşık meclislerinin, sohbetlerin kurulduğu yerlerdir. Bu özellikleriyle konak, odadan farklılaşır.

Genelde seçkin ve varlıklı kimselere ait olan konaklardaki birlikteliklere dair Süleyman Şenel'den özetle şunları söyleyebiliriz: Konakta âşık meclisleri düzenlenir. Meclise davetliler gelir. Meclis düzenlemek de meclise katılmak da bir şeref vesilesidir. Konaklarda düzenlenen âşık meclislerine “perde” ya da “perde âlemi” denir. Perde âlemi sadece âşık meclisi kurmak amacıyla düzenlenmez. Erkeklerin eğlenmek amacıyla bir araya geldiği toplantılara da perde denir(2007, 54). İhsan Ozanoğlu'nun Kastamonu Halkiyat ve Harsiyatı: Türküler adlı etüdünün ikinci cildinde Kastamonu'da saz meclislerinin âşık meclisi ve muhabbet meclisi olmak üzere ikiye ayrıldığı söylenmektedir. Muhabbet ve sohbet meclislerine perde âlemi denilir ve yazar bu toplanmalarla ilgili bilgi verir. Bu bilgilere göre Kastamonu'da kış geceleri sıra gezilmektedir. Haftada bir sıraya dâhil kişilerden birinin evinde toplanılıp saz âlemi yapılır. Misafir geldiğinde, sünnet düğünlerinde, evlenmelerde, millî bayramlarda saz âlemi düzenlenir. Ancak dinî bayramlarda saz âleminin mahiyeti değişir. Perde âlemi denilen bu meclisler köylerde olduğu gibi kasaba ve kent merkezinde de düzenlenir(tarih yoka,146-156). Bu muhabbet meclisleri âşıklık geleneğinin devamında önemli rol oynamıştır. Şenel, Sadi Yaver Ataman'la yaptığı görüşmeden Yorgansız Hakkı'nın muhabbet toplantılarına katılarak âşıklık sanatını ilerlettiğini kaydeder(2007, 26).

İhsan Ozanoğlu'nun “Ağa Konakları” dediği konaklar haremlik ve selamlık olmak üzere iki bölümden oluşan büyük yapılardır. Pek çok çalışanı vardır ve konakların kapısı gelip geçene açıktır. Garip, fakir, yolcu, yabancı gelip yemek yiyebilir. Ozanoğlu'nun etüdünden ağa konaklarının kent merkezinde de köylerde de olduğu anlaşılmaktadır(1976e, 2-8). Konakların herkese açık oluşu, konakta düzenlenen sohbetle ilgili değildir. Konaktaki sohbet ortamına ancak davetliler katılabilir ve sohbe katılanlar misafir konumundadır.

Kaynak kişilerle yapılan mülakatlardan da yola çıkarak Kastamonu'daki konakların ağa denilen zengin ve hatırı sayılır kişilere ait olduğu, sırayla toplanılıp eğlendiği söylenebilir. Kaynak kişinin ifadesi şöyledir: “Ağalara ait bu konaklar, durumu iyi olan insanlara ait. Bu konaklar tamamen yaşantı, yani her gece eğlence. Böyle eşini dostunu çağırıyorlar, ... hep saz çalan, ud çalan, şunu çalan bunu çalan insanlar. Öyle güzel bir sohbet tamamında var konakların(Ali Bey Yavuz).”

Kastamonu'da yetişen âşıklar arasında sayılan Ahmet Keskin'in 1955 tarihli “Sıranâme” adlı şiirinden(Yücel 1993, 54) kent merkezinde, “sıra” adıyla toplantıların yapıldığı; mevlid, ilahi ve Kur'an tilavetinden sonra katılanların getirdiği veya ev sahibinin hazırlattığı baklava, börek, helva, gözlemelerin yenildiği anlaşılmaktadır.

Konaklarda daha çok âşık meclislerinin düzenlendiği ve manzum türlerin icrâ edildiğine dair verilere ulaşılmış olsa da bu meclislerde âşıkların ve meclislere katılanların halk anlatılarına da yer verdiği kabul edilmelidir. Sonuç olarak konakların halk anlatısının icrasında önemli bir mekân olduğu söylenebilir.

Sözlü Kültür Ortamında Değişim ve Dönüşüm

İletişim araçlarındaki değişiklikler halk anlatısının anlatım ortamını etkilemiş; yüz yüze iletişimin hâkim olduğu sözlü kültür ortamının ardından veya onunla birlikte, yeni iletişim araçlarının gelişmesiyle, yazı ile yazılı kültür ortamı; telgraf, telefon, radyo, televizyon, bilgisayar ve benzeri araçlarla birlikte de elektronik kültür ortamı şekillenmiştir.

Tanzimat'tan itibaren yayılan yeni ideolojilerle ve okul, gazete, sinema, radyo gibi iletişimdeki gelişmelerle eski hayat görüşünün değişmesi; ulaşım imkânlarının artması, sanayileşme faaliyetlerinin başlaması, medrese ve tekke gibi kurumların kaldırılması gibi değişimler karşısında "Âşıklar zümresi"nin ortadan kalkmaya başladığını söyleyen Fuat Köprülü'nün(1989, 165-166) bu ifadeleri aynı zamanda anlatım ortamlarının değişim ve dönüşümünde de etkili olan unsurlardır.

Nebi Özdemir bir makalesinde bilimsel ve teknolojik gelişmelerle birlikte kırsal bölge insanının yaşam tarzı ve üretim şeklinin değiştiğine ve dolayısıyla işlevselliğini yitirerek talep edilmeyen geleneksel kültürün çeşitli unsurlarının ya yok olduğuna ya da biçim-amaç değiştirdiğine(2001b, 126) dikkat çeker. Birkalan da günümüzde geleneklerin kuşaktan kuşağa aktarılmadığını, geleneklerin iletilmesinde farklı araçlar kullanıldığını söyler(2002, 52). Günümüz iletişim araçlarından gazeteye oranla radyo, radyoya oranla televizyon tercih edilmektedir. Bir araştırmaya göre köylerde en çok tercih edilen kitle iletişim aracı televizyondur(Kırımlı 2002, 152).

Sözlü kültür ortamının ardından yazılı kültüre ve elektronik kültüre geçişle birlikte bilgiyi saklama ve iletme şekilleri değişmiştir. Dolayısıyla toplumun "sözel bilgi deposu durumundaki bilge yaşlıları, toplumda konuşamaz hale gelmeye(Özdemir 2005, 152)" başlamıştır. Bir kaynak kişinin ifadesiyle televizyon seyredenler anlatıcıyı dinlememeye başlamış, sözün yerini görüntü almıştır. Sözlü kültür ortamı bağlamına ait bilgi bugün elektronik kültür ortamının ürünü olarak tüketilmektedir. Bilginin yolculuğu değişmiştir. "Mesela; televizyonda -Ben çok ot bilirim. Yenicek otları annemden öğrendim.-televizyonda iki kere daha yapımda da diyemedim ki; yaşlıları bi tarafa atmayın, onların fikrinden faydalanın, neneleriyizden, anneleriyizden. Zaman daralcak, otları yemeğe dönçeğsiyiz. O vakit zehirli otları yemeğin(Kevser Öztürk)." Kaynak kişi annesinden öğrendiği bilgiyi bugün televizyondan öğrenmektedir.

Günümüz kültür ortamlarının birbirini etkilediği görülür. Aytaç, Batı'da yapılan istatistiklere göre televizyondan sonra gazete, dergi ve kitap piyasasında artış olduğunu söyler(2002, 47). Elektronik ortam yazılı ortamın iletişim biçimini de değiştirmiştir. Artık radyo, televizyon aracılığıyla "dinlenen formatıyla sesli gazete"ler dinlenmektedir.

"İlk dönemde gazete ve dergiler, okur kitlesini de yaratmak ve genişletmek amacıyla toplumun sözlü kültürden yazılı kültüre geçişini sağlamaya çalışmıştır. Ancak aynı yazılı medya özellikle mizah, magazin ve bulvar basını aracılığıyla da toplumun sözlü kültür-yazılı kültür aralığında yaşamasına neden olmuştur. Diğer taraftan radyo işitsellik boyutuyla sözlü kültürün egemenliğini devam ettirmiştir. Aynı durum televizyon için de geçerlidir. Televizyon, okuma-yazma temelinde oluşturulan yazılı kültür yerine, izleme/tüketme-susma esasına göre toplumu yeniden biçimlendirmiştir (Özdemir 2008, 241)."

Sözlü kültür ortamlarında değişimin sebepleri çeşitlidir. Geçim şekillerinin farklılaşmasıyla boş zaman azalmıştır. Büyük oranda çiftçiliğe bağlı yaşam şekli değişmiştir. Tarımın makineleşmesi, sözlü kültür üreten mekânı kaldırır. Özdemir bir makalesinde veterinerlik, ziraat ve iletişim alanındaki bilimsel ve teknolojik gelişmelerin dramatik köy seyirlik oyunlarının icrasını azalttığı ya da ortadan kaldırdığını anlatır(2001b, 124-126). Sebahat Ciğerci adlı kaynak kişi, iş zamanı, pancar kazarken zaman çabuk geçsin, işler hemen bitsin diye mani atarlarken günümüzde makineler sayesinde insan gücüne ihtiyacın kalmadığını; evde vakit geçirmek için atılan manilerin

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/2 Spring 2012

yerini de televizyonun aldığı söylemiştir. Sözlü kültür ortamlarının ortadan kalkışına dair bir kaynak kişinin fikri şöyledir:

“Şimdi, eskiden artık geçim olanakları mı diyelim, efendim dünya meşekati mi diyelim eski tabirle, bunlar eskiden bu kadar yoğun değildi. Sonra vatandaşın geçim derdi de bu kadar fazla da değildi. Onun için vatandaşın daha boş zamanı vardı. Boş zamanlarında böyle evlerde toplanılır, birbirleriyle sohbet ederlerdi. Ama şimdi bu artık boşluk zamanlan yetmez oldu. Artık herkes birbirini göremez hale geldi diyelim. Herkes kendi işinde, kendi gücünde (Refik İshakbeyoğlu).”

Sözlü kültür ortamlarının değişimi ve dönüşümünde bir etken de ulaşımın kolaylaşmasıdır. Geçmişin zor şartlarında gelen misafirler günlerce(en azından bir iki gece) kalmakta, misafire “hoş geldin”e gelen komşularla anlatı ortamları oluşmaktayken, günümüzde misafirlikler kısa sürmekte, bu tür ortamlar oluşmamaktadır. “Esgiden, böyle evvelsi misafirler gece yatusuna gelürdü, beliyon mu esgiden? Şindik hemen taksisi va geliya, iki üç seet oturuyla, gidiyola(Halime Cabbar).”

Sözlü kültür ortamlarının oluşmamasının bir sebebi de göç nedeniyle köylerde yaşayanların azalmasıdır. Benjamin de hikâye anlatılmasının bir sebebi olarak dinleyici yokluğunu görür. Anlatıcılık hikâyeleri tekrarlama sanatıdır. Hikâyeleri dinleyen olmadığı için hikâyeler akılda tutulmamakta ve unutulmaktadır(2001, 84). Köyden kente yaşanan göçle birlikte, halk anlatılarının üretilip nakledildiği, yaşatıldığı anlatım ortamları oluşturulamamakta ve yeni anlatıcılar yetişmemektedir. Kaynak kişiler bir araya gelememe sebebi olarak yaşanan göçleri göstermişlerdir. “Çok bi araya gelincek şey yok ki, aile yok ki. Şindi köylerde iki üç kişi anca kaldı. Hepsı gitti ki istanbul’a. Önceden köyler doluydu yani, kışın nolacak vakit geçmiyo(Sabri Tomruk).”

Kuddusi Fındıklı’nın geçmişte daha çok masal anlatıldığı konusundaki sözleri, sözlü kültür ortamındaki değişmeyi kitle iletişim araçlarındaki gelişmelere bağlamamızı sağlar.

“Eskiden daha çok anlatıldı, yani bu medya, telefonda başlayım, televizyondan, gastaden, radyodan daha öncesi milletin bi araya geldiği zaman anlatıkları tek şey masallar, efsaneler. Nerden bilecek adam Ankara’da ne olmuş, İstanbul’da ne olmuş, Avrupa’da ne olmuş? Hep efsane konuşurduk. Hatta radyonun çıktığı zaman büyüklerimiz anlatırdı. İşte orda bi kutu, adam İstanbul’dan götürmüş mesela 1950’lerde, herkes toplanmış başına arkasına önüne geçip acaba insan neresinde diye baktıklarını söylüyola. Kutu konuşuyo ama ne bu? Bunun gibi yani.”

Hikâye anlatılmamasıyla bilginin yayılmasının hızlanması arasında, kaynak kişinin sözleri okunduğunda da görülebileceği gibi, bir ilgi vardır. Walter Benjamin’in dikkat çektiği gibi, hikâye anlatıcılarının azalmasında enformasyon ağsı etkilidir. Dünyayla ilgili her gün haberler alınmasına rağmen dikkate değer hikâye yoktur. Çünkü artık bütün olaylar hazır bir açıklamayla ulaşmaktadır. Dolayısıyla “günümüzde olup bitenler hikâye anlatıcılığının değil enformasyonun işine” yaramaktadır(2001, 82).

Kitle iletişim araçlarındaki gelişmelerle birlikte sözlü kültür ortamının bağlamı değişir. Yüz yüze iletişim ortamında katılımcıların aktif olduğu bir ortam oluşurken ikinci sözlü kültür ortamının katılımcıları pasiftir. Kaynak kişinin ifadesiyle;

“Ben çocukken hatırlıyorum. Oturmaya giderdik ailece. Televizyon yok, radyo yok, hiçbi şey yok. Millet birbiriyle ilgilenirdi yani. Erkekler arasında farklı oyunlar oynanırdı, kadınlar arasında farklı oyunlar oynanırdı. Yani çok neşeli geçerdı oturmalar. Şimdi oturmaya gidiyosun, açıyosun televizyonu, beraber dizi izliyosun, kalkıp evine gidiyosun. Hiç bi muhabbet yok. Önceden muhabbet çok tatlıydı(Sabri Tomruk).”

Sözlü kültür ortamlarındaki değişimle birlikte yaşlıların konumu da sarsılmıştır. Sözlü kültürde bilgi uzun yıllar içinde elde edildiğinden değerlidir ve toplum bu sebeple yaşlılara saygı gösterir. Yazı ve matbaayla birlikte bilgi akıl dışında kaydedilmeye başlayınca yaşlılar eski

Turkish Studies

saygınlığını yitirmiş, yeniliğin temsilcisi gençler yaşlıların yerini almıştır(Ong 1999, 57-58). Sözlü kültürde ezber önemlidir. Postman'ın ifade ettiği gibi ezbere verilen değer yazılı söz bulunmadığı için insan zihninin kütüphane gibi çalışmak zorunda olmasındandır(2004, 35).

Yaşlı insanlar toplumun hafızası ve kültür taşıyıcısıydı. Halk anlatılarıyla ilgili kendisiyle yapılan mülakatta Seher Yılmaz, kendisinin bir şey bilmediğini, yaşlılar ölmeyeydi onlardan bilgi alınabileceğini söylemiştir. “Hep yaşlıla öldü, ölmeyeydi onla iyi biliyodu da. Hep yaşlıla öldü.” Bir başka kaynak kişi de halk anlatısının aktarılmasında yaşlıların rolüne değinir. “Ama masallardan hiç aklımda kalmadı ki, çünkü çocukluğumdan beri zaman geçti. Televizyon yoktu eskiden, usuller masal anlatırdı biz dinlerdik. Şimdi nasıl çocuklar televizyon seyrediyor(Sabahat Tekin).” Hikâye anlatılmamasının bir sebebi tecrübenin önemini kaybetmesidir. Benjamin, hikâye anlatma sanatı bilgeliği öldüğü için ortadan kalkıyor(2001, 77-79, 80), der.

Sakine Şenses adlı kaynak kişinin, naklettiği halk anlatılarını nasıl öğrendiği sorulduğunda verdiği cevap sözlü kültüre; bu anlatıları hâlâ anlatıp anlatmadığı sorulduğunda verdiği cevap ise değişen kültür ortamına dikkat çeker. “Bize annem anlattı? Bu anlattığımı annemden öğrendim ben. O da başgalarından öğrenmiş... bizim çocuklardan gulag veren yo ki. Gurban olduğum güzelim... esgiden ben annadudum dinnerlerdi... gularduk, oynaduk, masal satarduk birbirimize.” Sözlü gelenek yoluyla nakledilen halk anlatılarına yeni nesil artık ilgi göstermemektedir. Halime Cabbar'ın da aynı sorulara verdiği cevap aynı olmuştur. “Bunu da anamdan, dee anamın gününden bunlar.. O da kendü ennesünden, ennesü anatmışdu. O şekilde devam ediya... Torunlarıma anlatmayan, onlar şimdi dinlemeyola gayru.”

Yeni nesillerin zevk aldığı, hoşlandığı, beğendiği unsurlar değişmiştir. Ali Bey Yavuz'a göre geçmişte kahvehanelerde, hanlarda dinlenen âşıkları bugün kimse dinlemeyecektir. “O zamanın insanının, o zamanın kültürünün kafası onlara yakın. Seviyorlar onları. Şimdi olsa gidip dinleyen olmaz. O zamanki insanlar gidip dinliyorlarmış mutlaka.”

Kaynak kişiler özellikle televizyonu, birlikteliklerin oluşmasına ve halk anlatılarına engel olarak görmektedir. “Hikâye, masal dedim ya size. Televizyon çikalı bitti. Çoh bilmeyan, unuttum(Zehra Tembel).”

Geçim şekillerinin farklılaşması, ulaşımın kolaylaşması, göç nedeniyle köylerde yaşayanların azalması ve şehirleşme, kitle iletişim araçlarındaki gelişmeler, tecrübenin önemini kaybetmesi, eğitim, yeni nesillerin zevk ve beğendiği unsurlarının değişmesi gibi sebeplerle sözlü kültür ortamları içerik, şekil ve işlev açısından değişmeye başlamıştır. Bu değişim oda ve konak bağlamında aşağıda gösterilmeye çalışıldığı şekilde gerçekleşmiştir.

Odadan Köy Konağına

Odalarla ilgili çalışmalarda odaların büyük ölçüde azaldığı, önemlerinin kalmadığı, bazı köylerden ise tamamen kalktığı söylenmektedir. Bunun sebepleri arasında ulaşımın kolaylaşması, teknolojinin gelişmesi, her evde gazete, radyo, televizyon gibi yayın organlarının bulunması, batılı kültürlerin etkisi, kahvehane alışkanlığı, ekonomik düşünce ve ölçülerin değişmesi sayılmaktadır(Çağatay 1981, 162; Ekici 1990, 751; Sezen 1988, 87).

Geçen zaman içinde bir mekân olarak odalarda değişim ve dönüşüm yaşanmıştır. Derleme çalışmaları sırasında odaların ya tamamen terk edilip yıkıldığı ya da odadan köy konağına dönüştüğü gözlenmiştir. Bu değişim ve dönüşüm sürecinde odaların anlatının mekânı olmaktan uzaklaştığı söylenebilir.

1967 Kastamonu İl Yıllığı'nda odaların azaldığına dikkat çekilmektedir. Özellikle ilçe merkezlerine yakın köylerde ve ulaşımın kolaylaştığı yerlerde odalardan “söz edilmediği”, oda bulunan köylerde de eskisi kadar ilgi görmediği belirtilmiştir(1967, 174). 1973 Kastamonu İl

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/2 Spring 2012

Yıllığı'na göre ise Kastamonu'da toplam 579 oda tespit edilmiştir (1973, 403). Yıllıktaki odalarla ilgili veriler incelendiğinde yerleşim yerinin merkeze olan uzaklığı, ulaşım zorluğu, dağınık yerleşim⁵ ve nüfusun oda sayısını etkilediği görülmektedir.

Odaların sayısında zaman ilerledikçe bir azalma olmuştur. Bu durum Azdavay örneğinden yola çıkılarak ortaya koyulabilir. Azdavay'da 1973 yılında 55 oda gösterilmekteyken, 1981'e gelindiğinde bu sayının 48'e düştüğü(Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılında Azdavay İlçe Yıllığı 1981: 77) görülür. Dolayısıyla oda bulunan köy sayısı giderek azalmıştır.

Geçen zaman içinde yalnızca odaların sayısında azalma olmamış, odaların bağlamı da değişmiştir. Odada toplanma amaçları, odaya gelenler ve odada konuşulanlar farklılaşmıştır. Genellikle belli bir yaşın üzerindeki erkeklerin girebildiği odalara günümüzde askerliğini yapmamış gençler de gidebilmektedir: "Bak sizin yaşınızdakileri sokmazlardı. Git baban gelsin derlerdi. Ortamlar değişti(Sabri Bektaş)."

Odalarda günlük sohbetlerde tarım ve hayvancılık konuşulurken radyo ve ardından televizyonun günlük hayata girmesiyle birlikte sohbet konularının değiştiği kabul edilebilir. Odaya ortaklaşa bir radyo alan köylü camiye gitmeden önce odada toplanır, radyo dinler. Ajans saatleri kaçırılmaz. Radyonun odaya girişiyle köy dışından haber almak için yolcu bekleme devri sona ermiştir. Radyonun işlevini günümüzde televizyon üstlenmiştir. Bir kaynak kişinin deyişiyle, "Şimdi oda olsa kimse gitmez. Herkesin evinde televizyonları var(Burhan Cahit Erol)."

Televizyonun odada ve evlerde yerini almasıyla birlikte köylünün artık bir araya gelemediği, birbirinden koptuğu kaynak kişilerce ifade edilmektedir(Hikmet Haliloğlu). Özdemir teknolojik gelişmelerle birlikte yerel eğlence sistemlerinin çözüldüğünü söyler. "Televizyon ne zaman ki köy odalarının en değerli köşesi olan başköşeyi kaptı, o andan itibaren geleneksel eğlence ortamının büyümesi bozuldu, yerel eğlence araçları unutulmaya başlandı(2001b, 127)." Artık haberleşme büyük ölçüde televizyon kanallarının haber bültenlerinden sağlanmaktadır. Köy dışında olup bitenleri öğrenmek için odada toplanmaya gerek kalmadığı söylenebilir.

Odalarda toplanıldığında söz hakkı öncelikle usullarıdır. Yaşlılar bildikleri hikâyeleri, masalları, efsaneleri, anılarını, kendinden talep edilenleri anlatır. Zaman içinde önce radyonun sonra televizyonun yaşama girmesiyle usulların anlatıcı kimliğinin geride kalmaya başladığı görülür. Yaşlılar dinlenmez olur. "Eskiden a gızım, şey yodu ki. Televizyon falan yodu ki. Birbirimize hep hikâye konuşurcekler diye, varduğumuz yerde hikâye bilenlerin ağzunu gozetlerdik. Hikâye anlatuduk. Şimdi televizyonlar insanları sağır etti. 'Sus sus şu dizi var, sus sus bu dizi var.' İnsanlar hiçbi şey konuşmiye(Huriye Ahatoğlu)." Bir başka kaynak kişi televizyon izleyicisinin kendisini dinlemeyeceği fikrindedir: "Televizyon izleyen beni dinlemez(Halime Baş)"

Bazı köylerde odalar durmaktadır, ancak yolcu, satıcı ağırlamak gibi işlevlerini terk ettikleri görülmüştür. Bazı köylerde ise odalar kullanılmadığı için tamamen yıkılmıştır. Bazılarının yerine ise köy konakları yapılmıştır.

Odaların mekân olarak kullanılmamasının sebeplerinden birinin göç olduğu söylenebilir. Kaynak kişiler bunu, "köy dağ oldu, köylerde kimse yok" diye ifade etmektedirler. Köyden şehre göç⁶ yaşandığı için odalarda "sohbet ortamı" oluşturulamamaktadır

⁵Araştırma alanında genellikle parçalı, mahalle şeklinde yerleşmeler görülür. Birkaç mahalle birleşerek bir muhtarlık oluşturur. Bölgenin topografik şartları, dağlık-ormanlık saha, dağınık ve küçük yerleşmeye imkân vermiştir(Baydil 1994, 134).

⁶1945-1970 yılları arasında Türkiye genelinde kırsal alan nüfusu yüzde 55.4 oranında artarken bu oran Kastamonu için yüzde 21.3 olmuştur. Kastamonu genelinde kırsal nüfus artışının düşük olmasında devamlı göçler önemli

Odaların kullanılmamasının bir sebebi Devrekânili kaynak kişi Şevket Özdemir'e göre ulaşımdır: “Şimdi şeyde dahi, böyle pazarda dahi, meselâ misafirlik kalktı. Arabalar olduğuçün herkes gündüz geliya, işini bitürkiye, gidiya.” Buradan da anlaşıldığı gibi artık ilçeye pazara giden köylünün kalacak bir yer aramasına gerek kalmamıştır. İşini bitirip akşama evine geri dönebilmektedir. Ayrıca köylüler canı sıkıldığı zaman vakit geçirmek için “arabasına atlayıp” ilçeye gidebilmektedirler. Bu sebeple odaların kış gecelerinde toplanıp vakit geçirme mekânı olmaktan çıktığı söylenebilir.

Odalarda herkes birbirinin hatırını sorar, derdini, sıkıntısını paylaşır. Bu durumun günümüzde değiştiği kaynak kişiler tarafından dile getirilmektedir: “Eskiden herkes birbirinin derdiyle hemhâl olurdu, televizyon artık her şeyimiz oldu(Mustafa Kuşoğlu).”

Dinî eğitimin de verildiği odaların yerini bugün camiler almıştır. Geçmişte pek çok köyde cami yokken namazlar bu odalarda kılınır, çocuklar dinî eğitimi buralarda alırdı. Kaynak kişilerden edindiğimiz izlenimlere göre odalarda toplanılmamasının bir sebebi şöyledir: Önceleri imam, köylü tarafından belli bir süreliğine tutulmaktaydı. İmam köyde ya ramazan ayı boyunca ya da üç dört ay süren kış mevsimi boyunca kalırdı. Mescidin bir odasında imam konaklar diğeri de oda olarak kullanılırdı. Köylüler namaz için bu odada toplanır, namaz sonrasında bir arada sohbetler edilir, oyunlar çıkarılırdı. Günümüzde ise köy camilerinde devlet tarafından görevlendirilen kadrolu imamlar görev yapmaktadır. Bu imamlar köyde süreklidir ve maaşları devlet tarafından ödenmektedir. Bu durumdaki köylerde odaya toplanmak kalkmıştır. “Namaza gelen gelir, gelmeyen gelmez. Namazdan çıkan doğru evine gider(Hasan Kayaoğlu).” Oysa iletişimin daha sınırlı olduğu dönemlerde ücretini kendi ödediği, ihtiyaçlarını kendi karşıladığı ve sınırlı bir süre tutulan imamın çevresi köylüler tarafından hiç boş bırakılmamaktadır. Burada, ibadet algısının değişmesinin de sohbet ortamı oluşturmayı engellendiği söylenebilir. Kaynak kişinin de ifade ettiği gibi artık, namaz kılmak için bir yaptırım yoktur. Dolayısıyla namazlardan sonra sohbet ortamı oluşturacak çoğunluk sağlanamamaktadır.

Kahvehanelerin sayısındaki artışın da odalarda toplanma ihtiyacını kaldırdığı söylenebilir. Kahvehaneler günün herhangi bir vaktinde uğranabilecek kamusal mekânlar olarak odanın yerini almıştır. Merkeze uzak olan ve kahvehane bulunmayan dağ köylerinde ise hâlâ oda vardır.

Günümüzde kullanılmakta olan odaların döşemesinde bazı değişiklikler olmuştur. Bugün odalar daha çok topluca yemek yenilen mekânlar olarak kullanıldığından mutfakta yemek pişirmek için ocak, tencere, çok miktarda çatal, kaşık, tabak; buzdolabı, çay ocağı bulunmaktadır. Dışarıdan sadece yemeklik malzeme getirilir.

Bununla birlikte daha sade odalar da vardır. Daday, Kızıncı köyünün odası ahşaptır. Bir girişten sonra odaya geçilir. Elektrikle aydınlatılan ve sobayla ısınan odada duvardan duvara sedirler vardır. Odanın bitişiğindeki bir bölme odunluk olarak kullanılmaktadır. Kadınlar ve erkekler bu odada toplanıp birlikte vakit geçirirler.

Gözlemlerimize göre bugün odalar bayramlarda, mevlitlerde, kandillerde, düğün ve cenazelerde toplu yemek yenilen, çay içilen bir yer olarak kullanılmaktadır. “Böylece köylüler arasında, gençler arasında kaynaşma meydana gelir(Kuddusi Fındıklı).” Bu toplanmalarda ise uzun süreli anlatılardan çok kısa süreli anlatıların kendine yer bulduğu söylenebilir.

Kastamonu köylerinde odalardan köy konağına doğru bir değişim olduğu gözlenmektedir. Tosya'nın, 1997 verilerine göre, yirmi köyünde köy konağının bulunduğu kayıtlıdır(Ergi 1997, 70-

etkendir(Kastamonu İli Kırsal Gelişme Projesi Ön Etüd Raporu 1980:8). Örnek olarak Azdavay'ın kayıtlı olan nüfusu 62.733 görünürken 1980 sayımında nüfus 32.320 kişi olarak belirlenmiştir. Buna göre mufusun % 45'i büyük şehirlere göç etmiştir(Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılında Azdavay 1981 İlçe Yılı 1981: 68).

71). Büyük ve gösterişli ev anlamına gelen konak aynı zamanda, hükûmet konağında olduğu gibi, hükûmet görevlilerinin iş gördüğü yapı olma dolayısıyla idare merkezi anlamı da taşımaktadır. Odadan köy konağına dönüşümde bu anlama vurgu vardır. Köylerde devleti temsil eden muhtar idari işlerini bu mekânda yürütmektedir. Bir başka dikkat çeken nokta ise köy konaklarının genellikle devlet tarafından yaptırılmakta oluşudur.

Devlet desteğiyle yaptırılan, bazen de köylünün ortaklaşa yaptırdığı köy konakları birkaç katlı, betonarme binalardır. Muhtarın kullandığı bir odası, düğünlerin yapıldığı bir salonu, toplanıp sohbet edilen bir bölümü, mutfağı, yemek yeme odası, tuvalet, şadırvan gibi bölümleri bulunmaktadır. Cami olmayan köylerde bir katı namaz kılma yeri olarak ayrılmıştır. Bu haliyle köy konakları odalardan daha “gösterişli”dir. Oda ve köy konağı arasındaki farklılık, bu mekânlara verilen isimlerin karşılaştırılmasından da anlaşılabilir. “Oda” basitliği çağrıştırırken, “konak” zengin ve karmaşık bir yapıyı çağrıştırmaktadır. Bu fark kaynak kişinin deyimiyile şöyle ortaya koyulmuştur: “Eskiden oda vardı köyde, kötü küçük bir odaydı(Hacer Ağırtopçu).”

Gözlemlerimize göre köy konaklarında düğün yapılır; mevlit okutulur; yağmur duasının ardından verilen yemekler yenir; aşure gününde köylüye aşure dağıtılır; ramazanda iftar verilir; okuma-yazma, dikiş-nakiş kursları burada düzenlenir; herhangi bir sebeple köylü burada toplanır. Toplanma mekânı olarak, genel itibariyle, odalardan köy konaklarına geçilmiştir.

Önceleri iki katlı, ahşap bir odanın bulunduğu Azdavay, Gümürkler köyünün köy konağı yakından incelendiğinde şunlar görülür: Konak köylü tarafından ortaklaşa yaptırılmıştır. 1998’de yapımı başlamış, 2000’de tamamlanmıştır. Üç katlıdır. Alt katta tuvaletler, abdest alma yeri bulunmaktadır. Buraya bir de cenaze yıkama yeri eklenecektir. Orta katta bir sohbet odası bulunmaktadır. Sobayla ısıtılan odanın dört duvarı sedirlerle çevrilidir. Yerlerde halılar serilidir. Cami olarak kullanılan üçüncü kata, namaza çıkmadan önce oda ısıtılır. Namazdan sonra burada toplanılıp vakit geçirilir. Düğün, bayram, mevlit gibi toplanmalarda yemeklerin pişirildiği mutfak da orta kattadır. Yemek hazırlamak ve ikram etmek için gerekli olan her türlü araç-gereç mutfakta bulunmaktadır. Mutfağın yemek odasına açılan bir penceresi vardır. Yemek servisi buradan yapılmaktadır. Yemek odasında sedir, masalar ve sandalyeler bulunmakta, davetliler burada yemeğini yemektedir. Özellikle bayramlarda muhtarlık burada toplanır, toplu yemekler yenilir. Teravih namazlarından sonra yabancı yoksa kadınlar da odada toplanıp sohbete katılırlar(Muharrem Balıkcı).

Odalardan daha büyük yapılar olarak karşımıza çıkan köy konaklarının yeni birliktelikler için mekân ihtiyacını karşılamak amacıyla inşa edildikleri görülmektedir. Bu şekliyle köy konakları kentlerdeki “kültür merkezlerini” hatırlatmaktadır. Eşen köyünde yapımı devam etmekte olan köy konağını kaynak kişi şu sözlerle anlatmıştır:

“... tek nedeni, daha çok insanları bir araya getirmek. İki katlı yapılmakta. Bu yeni model hükümetimizin ve valiliğimizin sağlamış olduğu bir imkân. İki katlı yapılmaktadır. Bu alt katında daha çok düğün merasimlerinde yani köyümüzde geleneksel hale gelen kına merasimlerini, mevlit merasimlerinde yemek vermek üzere kullanmayı düşünüyoruz. İkinci katında da köyümüzün işte genelde haftalık, yıllık veya olağanüstü toplantılarda toplanmak üzere kullanmak için yapılmaktadır. Şu anda yapım halindedir. Bittiğinde yan tarafına da süt toplama merkezi düşünülmekte. Burada daha çok insanları bir araya getirmek, kültür seviyesini aşılacak. Gerekirse işte bilgisayarlar koyarak daha çok gençleri de bir araya getirerek gelenek ve görenekleri daha iyi yaşamak, yaşatmak ve gerekirse kitaplar koymak, kütüphane oluşturmak, işte gazeteler koymak ve günlük gündemleri takip etmek. Gerekirse bir köy sitesi yapmak. Köyümüzde yetiştirilen ürünleri burada toplamak veya yetiştirilen hayvanları burada bilgi altına alıp köyümüzün tanıtımı için çaba harcamak(Mahir Gevezoğlu).”

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/2 Spring 2012

Köy konakları, kültürün yeni kuşaklara aktarılmasında aracı bir mekân olarak düşünülmektedir. Mahir Gevezoglu'na göre köy meselelerinin konuşulduğu kooperatif binasındaki odayla yeni yapılan köy konağı arasındaki fark şudur: "Eskiden oda vardı. Fakat sadece toplantı için kullanılıyordu. Ama bu geniş amaçlı düşünüyor. İşte yani düğün törenlerinde, işte kına merasimlerinde, işte mevlit merasimlerinde daha çok insanları bir araya getirmek onun için de köyün orta noktası seçildi. Daha modern bir bina olacak. Artık bundan sonra gençlere bağlı. Gençler burayı yaşatmak için mücadele verecek." Oğuz'un da belirttiği gibi(2007b, 32), kültürün gelecek kuşaklara aktarılmasında "kültür mekânları" daha işlevlidir ve bu mekânlar kültürün farklı alanlarına yönelik olabilir. Köy konakları da, yapılan gözlem ve mülakatlara göre, bu çerçevede değerlendirilebilir ve sözlü, yazılı ve elektronik kültür ortamları yoluyla kültürün, özelde halk anlatılarının, genç kuşaklara aktarılmasında işlevsel olacakları öngörülebilir.

Konak

Varlıklı kimselere ait olup, âşık meclislerinin, sohbetlerin kurulduğu yerlerden olan konakların geçen zamanla birlikte bağlamı değişmiştir. Kastamonu ili kırsal bölgesinde yaşanan göç il ve ilçe merkezleri için de geçerlidir.⁷ Kent merkezinde yaşayan varlıklı ailelerin göç ettiği dikkati çekmektedir. Yaşanan göçle birlikte konakların bir kısmı yeni ailelere bırakılmış, bir kısmı "memlekete döndükçe" zaman zaman kullanılmaya devam edilmiş, bir kısmı da kaderine terk edilmiştir. Günlük yaşam biçimindeki değişiklikler ve modernleşme gibi sebepler de konaklarda yaşayan aileleri yeni arayışlara yönlendirmiştir. Günlük yaşamda arzu edilen rahatlığı veremeyen konaklar ya terk edilerek apartman dairelerine geçilmiş ya da bu konaklar, yerine daha geniş ve yüksek binalar yapılması için elden çıkarılmıştır. Özellikle il merkezindeki konakların bir kısmı da ara sokakları birbirine bağlama, meydan açma gibi sebeplerle yıkılmıştır (Eyüpgiller 2001, 397-398). Bununla birlikte bir çalışmadaki verilere göre Kastamonu merkez ilçede 534, diğer ilçelerde 643 adet tarihi ev ve konak bulunmaktadır (Varol, Üçer ve Özer 2005, 688).

Günümüzde Kastamonu'da konaklar restore edilerek farklı amaçlar için kullanılmaktadır⁸. Anaokulu, eğitim merkezi-Sepetçioğlu Konağının Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfına tahsis edilmesi gibi-, kültür merkezi, okul -Kırkodalı gibi-, turizm merkezi- Pınarbaşı Paşa Konağının Eko Turizm Merkezi olarak kullanılması gibi-, müze-Livapaşa Konağının etnografya müzesi olarak kullanılması gibi-, pansiyon, otel, restoran olarak kullanılan konaklar vardır. Restoran olarak kullanılan konaklardan bazılarında, Eflanili Konağı'nda olduğu gibi, yerel yemekler hazırlanıp sunulmaktadır. Bazı konak-restoranlar ise böyle bir ayrıma gitmemiştir. İsmail Bey Konağında olduğu gibi bazılarında belirli günlerde canlı müzik programlarına yer verilmektedir. "Aşiyân" adı verilerek restore edilen konakta ise düğün, sünnet, mezuniyet yemeği gibi organizasyonlar yapılabilmektedir. Dolayısıyla konaklar bugün yeni ortamlar oluşturarak kültürün naklinde ve üretilmesinde aracı olmaktadır.

⁷ 1927'de Kastamonu'da nüfus yoğunluğu km²'de 23 kişi iken, 1980'e değin yalnızca 11 kişi artarak 34 olmuştur. Aynı dönemde Türkiye ortalaması ise 18'den 58'e çıkmıştır. Kastamonu nüfusunun özellikle 1950'den sonra bazı dönemlerde azaldığı görülmüştür. 1940'larda başlayan il dışına göç hareketi il nüfusunun gelişimini ve doğurganlık düzeyini olumsuz yönde etkilemiştir. Bu nedenle il nüfusunun artış hızı 1950'den sonra tümüyle göçlerle belirlenmiştir. Nitekim 1927'de 336.501 olan il nüfusu 23 yıl içinde yalnızca % 22 oranında artarak 1950'de 412.016'ya ulaşmıştır. Aynı dönemde ülke nüfusundaki artış ise % 53 dolayında gerçekleşmiştir. ([http:// Kastamonu.meb.gov.tr/mem/](http://Kastamonu.meb.gov.tr/mem/). 16.04.2012). Kastamonu, nüfusunun yarısından fazlası doğduğu ilden başka illerde ikamet eden iller arasında yer almaktadır. Kentleşme Şûrası 2009, Kentsel Yoksulluk, Göç ve Sosyal Politikalar Raporu, Ankara Nisan 2009, s.20.

⁸ bkz. Yeter, Enis(2003) "Kastamonu Valiliği Tarafından Kültürel Değerlerin Korunması ve Halk Kültürü Müzeciliğine Yönelik Çalışmalar", **Türkiye'de Halk Bilimi Müzeciliği ve Sorunları Sempozyumu Bildirileri**, Ankara: Gazi Üniversitesi THBMER Yayını, s. 33-38.

Sonuç

Sosyal bir çevrede doğan ve buna bağlı olarak yaşayan, değişen ya da yok olan halk anlatısının icrası bir yerde/mekânda gerçekleşir. Bununla beraber çeşitli sebeplerle –Cumhuriyet modernitesi, kentleşme, iletişim teknolojisindeki gelişmelerle- birlikte bir taraftan mekânlar değişip dönüşürken diğer taraftan mekân algısı değişmeye başlamış, mekânın sınırlayıcılığı aşılmıştır.

Oda ve konaklarda değişim ve dönüşümün şekli ve seyrinde; geçim şekillerinin farklılaşması, tarımın makineleşmesi, ulaşımın kolaylaşması, göç nedeniyle köylerde yaşayanların azalması, kentleşme, boş zamanların azalması, günlük hayatın değişmesi, kitle iletişim araçlarındaki gelişmeler, yaşlıların etkisizleşmesi, eğitim gibi sebep ve sonuçların etkili olduğu görülmüştür.

Halkbiliminin temel anlatı ortamı olan sözlü kültür ortamları değişerek ve dönüşerek devam ederken diğer taraftan yazılı ve elektronik yeni ortamlar oluşmakta ve halk anlatıları bu yeni ortamlarda kendisine yer bularak bu ortamlar aracılığıyla üretilmeye, yayılmaya ve yaşamaya devam etmektedir. İnsanlığın kültürel mirası ve belleği halk anlatıları, geleneksel ve yeni ortamlarda değişip dönüşmekte, üretilip tüketilmekte ve geleceğe doğru yolculuğuna devam etmektedir.

Halk anlatıları şüphesiz sözlü kültür ortamlarını terk etmemiştir. Bir kaynak kişinin “Sırası çıkarsa anlatırız muhakkak(Mehmet Ünal).” sözleri, halk anlatılarının yaşamaya devam ettiğinin ifadesidir.

KAYNAK KİŞİ LİSTESİ⁹

Ali Bey Yavuz, Erkek, Terzi Köyü- Kastamonu, 1968, Kayı Köyü- Kastamonu, İlkokul Mezunu, Kayı Köyü Kahvesinin Sahibi-Çiftçilik, Kayı Köyü Kahvehanesi-Kastamonu, 23.03.2006.

Bahtiyar Köle, Bayan, Daday, 1924, Daday, Okuma Yazma Bilmiyor, Ev Hanımı, Kaynak Kişinin Evi-Daday,15.05.2007.

Burhan Cahit Erol, Erkek, Tekke Köyü-Devrekâni, 1938, Devrekâni, İlkokul Mezunu, Sünnetçi-Çiftçi-Şoför, Devrekâni, 02.12.2005.

Fahrettin Tınık, Erkek, İhsangazi-Sarıpınar Köyü, 1946, Kur'an Kursu, Çiftçi, İhsangazi, 12.05.2007.

Hacer Ağırtopçu, Bayan, Mirzek-Araç, 1934, Yukarıyazı Köyü-Araç, Okuma Yazma Bilmiyor, Ev Hanımı, Yukarıyazı Köyü-Araç, 04.12.2005.

Halime Baş, Bayan, Kastamonu-Ortaköy, 1949, Kastamonu Merkez, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Kastamonu, 23.03.2006.

Halime Cabbar, Bayan, Devrekâni, 1937, Kasaplar Köyü-Devrekâni, Okuma Yazma Bilmiyor, Ev Hanımı-Çiftçi, Kasaplar Köyü-Devrekâni,15.10.2005.

Hasan Kayaoğlu, Erkek, Samatlar Köyü-Araç, 1929, İğdir-Araç, İlkokul Mezunu, Emekli, İğdir, 13.12.2005.

⁹ Kaynak Kişi Bilgileri; Adı-Soyadı, Cinsiyeti, Doğum Yeri, Doğum Yılı, İkamet Ettiği Yer, Öğrenim Durumu, İş-Mesleği, Derlemenin Yapıldığı Yer, Derleme Tarihi sıralamasıyla verilmiştir.

- Hikmet Haliloğlu, Erkek, Daday, 1950, Çayırılı Köyü-Daday-Kastamonu, Orman Muhafaza Memuru, Daday, 10.12.2005.
- Huriye Ahatoğlu, Bayan, Taşköprü, 1945, Taşköprü-Akkaya-İmam Köyü, Okuma Yazma Bilmiyor, Ev Hanımı, Akkaya-İmam Köyü-Taşköprü, 13.05.200.
- Hüseyin Polat, Erkek, Kastamonu, 1934- Kastamonu, İlkokul Mezunu, Kastamonu Ticaret Odası Başkan Yardımcısı, Kastamonu, 07.09.2007.
- İbrahim İshakbeyoğlu, Erkek, Habeşli Köyü-Devrekâni, 1920, Habeşli Köyü-Devrekâni, 3 yıllık İlkokul, Çiftçi, Habeşli Köyü-Devrekâni, 22.04.2006.
- İfakat Kaşıkçı, Bayan, Gümürtler Köyü-Azdavay, 1942, Gümürtler Köyü, Okuma Yazma Bilmiyor, Ev Hanımı, Kaynak Kişinin Evi- Azdavay, 23.10.2005.
- İhsan Tekkeşin, Erkek, Gölköy-Kastamonu, 1917, Gölköy, İlkokul 3. Sınıf, Çiftçi, Gölköy, 03.12.2005.
- Kadir Er, Erkek, Uzbamlar Köyü-Daday, 1943, Daday-Merkez, Orta İki Terk, Daday Belediye Başkanı, Belediye Başkanlığı Makam Odası, 05.2006.
- Kadriye Yıldız, Bayan, Pınarözü-Devrekâni, 1933, Kastamonu, Okuma Yazma Bilmiyor, Ev Hanımı, Kaynak Kişinin Evi-Devrekâni, 06.05.2006.
- Kevser Öztürk, Bayan, Çatalzeytin, 1926, Çatalzeytin-Merkez, Okuma Yama Bilmiyor, Ev Hanımı, Kaynak Kişinin Evi-Çatalzeytin, 12.05.2007.
- Kuddusi Fındıklı, Erkek, Hatip-Araç, 1951, Gökçecat-Araç, Lise Mezunu, Din Görevlisi, Araç-Gökçecat, 01.04.2005.
- Mahir Gevezoğlu, Erkek, Kastamonu-Eşenköy, 1960, Kastamonu-Eşenköy, Lise Mezunu, Çiftçi, Oda- Eşenköy, 10.03.2008.
- Mehmet Civelek(Çakır Dayı) , Erkek, Evlek Köyü- Azdavay, 1913, Azdavay, 3 Yıllık İlkokul, Eski Köy Muhtarı, Azdavay, 09.05.2007.
- Muharrem Balıkçı, Erkek, Azdavay, 1940, Gümürtler Köyü, İlkokul Mezunu, Çiftçi-Hayvancılık, Köy Meydanı ve Oda- Gümürtler Köyü, 23.10.2005.
- Mustafa Kuşoğlu, Erkek, Kastamonu, 1964, Kastamonu, Teknik Lise Mezunu, Teknik Öğretmen, Kastamonu, 03.07.2005.
- Mustafa Sıtkı Fakazlı, Erkek, İnebolu, 1957, İnebolu, Üniversite Mezunu, Diş Hekimi, Muayenehane-İnebolu, 10.07.2005.
- Necdet Bostancı, Erkek, Bolatlar-Daday, 1942, Bolatlar-Daday, İlkokul Mezunu Bolatlar-Daday, 04.12.2005.
- Refik İshakbeyoğlu, Erkek, Habeşli Köyü-Devrekâni, 1944, Habeşli Köyü-Devrekâni, Lise, Emekli Öğretmen, Habeşli Köyü-Devrekâni, 22.04.2006
- Sabahat Tekin, Bayan, Pınarbaşı, 1975, Pınarbaşı, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı(Pınar Bebek ve Yöresel Kıyafet Ustası), Gültepe-Pınarbaşı, 28.11.2005.
- Sabri Bektaş, Erkek, Kastamonu-Eşenköy, 1950, Kastamonu-Eşenköy, İlkokul Mezunu, Çiftçi, Oda-Eşenköy, 10.03.2008.
- Sabri Tomruk, Erkek, Azdavay, 1954, Azdavay, Üniversite Mezunu, Emekli Öğretmen, Azdavay, 06.05.2005.

Turkish Studies

- Sakine Şenses, Bayan, Ciğerci Köyü-İhsangazi, 1955, Kalfat Köyü-İhsangazi, Okuma Yazma Biliyor, Ev Hanımı, İhsangazi, 25.11.2005.
- Sami Ağırtopçu, Erkek, Yukarıyazı Köyü-Araç-Kastamonu, 1931, İlkokul Mezunu, Karabük Demir Çelik Fabrikası'ndan Emekli, Yukarıyazı Köyü-Araç, 04.12.2005.
- Sebahat Ciğerci, Bayan, Körpe Köyü-İhsangazi, 1950, Yenimahalle-İhsangazi, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı-Terzi, Kaynak Kişinin Evi- İhsangazi, 25.11.2005.
- Seher Yılmaz, Bayan, Sarıçam köyü-Sarımsakçı Mahallesi-Daday, 1946, Sarıçam Köyü, Okuma Yazma Bilmiyor, Ev Hanımı, Daday, 29.04.2006.
- Şerife Doğramacı, Bayan, Tosya, Okuma Yazma Bilmiyor, Terzi-Ev Hanımı, Tosya, 26.11.2005.
- Şerife Osmanustaoğlu, Bayan, Tekke Köyü-Devrekâni, 1941, Tekke Köyü, Okuma Yazma Bilmiyor, Ev Hanımı, Tekke Köyü, 02.12.2005.
- Şevket Özdemir, Erkek, Devrekâni-Şenlik Pazarı, 1944, Devrekâni-Şenlik Pazarı, İlkokul Mezunu, Terzi, Devrekâni-Şenlik Pazarı, 05.05.2007.
- Zehra Tembel, Bayan, Karagöz Mahallesi-Bayramlı Köyü-Daday-Kastamonu, 1937, Karagöz Mahallesi, Okuma Yazma Bilmiyor, İşçi Emeklisi, Daday, 11.12.2005

KAYNAKÇA

- AND Metin (1986). "19. Yüzyılda Anadolu Köyü Üzerine Bir Yabancınnın Gözlemleri", **Tarih ve Toplum**, (32), s.18-23.
- ATAMAN Mustafa (1978), "Konya Köylerinde Misafir Odaları", **Türk Folklor Araştırmaları**, (351), s.8467-8468.
- ATAMAN Sadi Yaver (2004). **Eski Safranbolu Hayatı**, (Haz.: Süleyman Şenel), İstanbul: (yayl. yok)
- Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılında Azdavay (Azdavay İlçe Yılığı)** (1981). Azdavay Belediyesi Yayınları.
- AYTAÇ Gürsel (2002). **Edebiyat ve Medya Kitaptan Ekranı Edebiyat**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- BAŞOĞLU Bekir (1982). "Boyabat Yöresi Yüzük Oyunu", **Türk Folkloru**, 6(35), s.21-22.
- BAYDİL Emin (1994). **Gökırmak Havzasının Coğrafyası (Beşeri ve İktisadi Bakımdan)**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Bayındırlık ve İskân Bakanlığı Kentleşme Şûrası 2009, Kentsel Yoksulluk, Göç ve Sosyal Politikalar Raporu**, Ankara Nisan 2009.(www. kentges.gov.tr/_dosyalar/sura_raporları. 16.04.2012)
- BEN-AMOS Dan (2003). "Şartlar ve Çevre İçinde Folklorun Bir Tanımına Doğru", Çev.: Metin Ekici, **Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar**, (Haz.: Gülin Ögüt Eker ve diğerleri), Ankara: Millî Folklor Yayınları, s.31-35.
- BENJAMİN Walter (2001). **Son Bakışta Aşk**, (Haz.: Nurhan Gürbilek), İstanbul: Metis Yayınları.

- BİRKALAN Hande (2002), “Geleneksel Halk Kahramanları, Popüler Medya ve İnek Şaban”, **Folklor/Edebiyat**, 6(23), s.47-53.
- BURKE Peter (1996). **Yeniçağ Başında Avrupa’ da Halk Kültürü**, Çev.: Göktuğ Aksan, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- CUMBUR Müjgân (1989). “Kastamonu Tarihinde Ahiler ve Esnaf Kuruluşları”, **Türk Tarihinde ve Kültüründe Kastamonu, Tebliğler**, Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- (2001). **Karacaoğlan Şiirler**, Ankara: Mili Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- ÇAĞATAY Neşet (1981). **Bir Türk Kurumu Olan Ahilik**, Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları.
- DEVELLİOĞLU Ferit (1993). **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Ankara: Aydın Kitabevi.
- DUNDES Alan(2003). “Doku, Metin ve Konteks”, Çev.: Metin Ekici, **Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar**, (Haz.: Gülin Öğüt Eker ve diğerleri, Ankara: Millî Folklor Yayınları, s.67-90.
- EKİCİ Metin (1990). “Batı Anadolu Köy Odaları”, **Türk Kültürü**, XXVIII(332), s.744-751.
- ELÇİN Şükrü (1991). **Anadolu Köy Orta Oyunları**, Ankara: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- ERGİ İsmail (1997). **Tosya Ekonomi**, Kastamonu: Derya Basın Yayın.
- EYUPGİLLER, Kemal Kutgün (2001). “Kastamonu’nun Mimari Mirası ve Koruma Sorunları”, **Birinci Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri 21-23 Mayıs 2000 Kastamonu**, Kastamonu: s.389-400.
- GOODE Judith (2005). “Yemek”, Çev.: Fatih Mormenekşe, **Millî Folklor**, 9(67), s.172-176.
- İNALCIK Halil (2008). “Ahilik, Toplum ve Devlet”, **Doğu-Batı Makaleler II**, Ankara: Doğu-Batı Yayınları.
- KANKAL Ahmet (2004). **Kastamonu (XV-XVIII. Yüzyıllar Arası Şehir Hayatı)**, Ankara: Zafer Matbaası.
- Kastamonu İl Yıllığı** (1967). Kastamonu Valiliği, Ankara: Ulusal Basımevi.
- Kastamonu İl Yıllığı** (1973). Kastamonu Valiliği, Ankara: Yarı Açık Cezaevi Matbaası.
- Kastamonu İli Kırsal Gelişme Projesi Ön Etüd Raporu** (1980). Ankara.
- KILINÇ Aziz (2005). “Sözlü Ürünlerin Geleceğe Taşınmasında Ortamların Rolü ve Bir Örnek”, **Millî Folklor**, 17(68), s.85-90.
- KIRIMLI Yüksel (2002). “Kitle İletişim Araçları ve Kırsal Nüfus”, **VI. Milletler Arası Türk Halk Kültürü Kongresi, Medya ve Geleneksel Kültür Seksiyon Bildirileri**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, s.125-153.
- KÖKER Eser (2005). **Kitapta Kurutulmuş Çiçekler ya da Sözlü Kültür Üzerine Düşünmek**, Ankara: Dipnot Yayınları.
- KÖPRÜLÜ, Mehmet Fuat (1964). **Türk Saz Şairleri-IV**, Ankara, Millî Kültür Yayınları.
- (1989). “Saz Şairleri: Dün ve Bugün”, **Edebiyat Araştırmaları**, İstanbul: Ötüken Yayınları, s.165-193.

- KÜÇÜKBASMACI Gülten (2009). **Sözlü Kültür Ortamından Elektronik Kültür Ortamına Geçiş Sürecinde Kastamonu Halk Anlatıları**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- OĞUZ M. Öcal (2000). “Halk Bilimine Yansıyan Osmanlı İmajının Anlatım Ortamı Çözümlemeleri”, **Türk Dünyası Halk Biliminde Yöntem Sorunları**, Ankara: Akçağ Yayınları, s.97-106.
- (2007). “Folklor ve Kültürel Mekân”, **Millî Folklor**, 10(76), s.30-32.
- OĞUZ M.Öcal ve ÖZAY Yeliz(çev.) (2005). “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi”, **Millî Folklor** 9(65), s.163-171.
- ONG Walter J. (1999). **Sözlü ve Yazılı Kültür: Sözü Teknolojileşmesi**, Çev.: Sema Postacıoğlu Banon, İstanbul: Metis Yayınları.
- OZANOĞLU, İhsan (1976a). **Kastamonu Kültür ve Folkloru: Odalar**, Demirbaş No: 23104, (Etüd), Kastamonu Halk Kütüphanesi.
- (1976b). **Kastamonu Kültür ve Folkloru: Ağa Konakları**, Demirbaş No: 23104, (Etüd), Kastamonu Halk Kütüphanesi.
- (tarih yok). **Kastamonu Halkiyat ve Harsiyatı: Türküler**, Türk Dil Kurumu Kütüphanesi, Etüt/105-II.
- ÖZDEMİR Ayhan (2007). **Sekiz Numaralı Kastamonu Vilayeti Salnamesinin Orijinal Metni ve Latin Alfabesine Transkribi**, Kastamonu Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Yayınlanmamış Bitirme Tezi, Kastamonu.
- ÖZDEMİR Filiz (2007). **Kastamonu 6. Vilayet Salnamesi, H.1291 (m.1875)**, Kastamonu Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Yayınlanmamış Bitirme Tezi, Kastamonu.
- ÖZDEMİR. Nebi (2001). “Bilim ve Teknolojideki Gelişmelerin Köy Seyirlik Oyunlarına Etkisi”, **Millî Folklor**, 13(51), s.119-129.
- (2005). **Cumhuriyet Dönemi Türk Eğlence Kültürü**, Ankara: Akçağ Yayınları.
- (2008). **Medya Kültür ve Edebiyat**, Ankara: Geleneksel Yayınları.
- PARMAKSIZOĞLU İsmet (2000). **İbn Batuta Seyahatnamesi’nden Seçmeler**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- POSTMAN Neil (2004). **Televizyon Öldüren Eğlence**, Çev.: Osman Akınhay, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- SANDERS Barry (1999). **Öküzün A’ sı: Elektronik Çağda Yazılı Kültürün Çöküşü ve Şiddetin Yükselişi**, Çev.: Şehnaz Tahir, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- SEZEN Lütfi (1988). “Erzurum Köylerinde Konaklar”, **İstanbul Üniversitesi Tercüme Psikoloji Çalışmaları Dergisi**, C.16, s.87-90, 1988’den ayrı basım; İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- ŞENEL Süleyman (2007). **Kastamonu’da Âşık Fasılları, Türler/Çeşitler Çeşitlemeler**, II Cilt, İstanbul: Kastamonu İl Özel İdaresi Yayını.
- VAROL Çiğdem, GÜREL ÜÇER Aslı ve ÖZER M. Nazım (2005). “Kastamonu’nun Sosyo-Ekonomik Kalkınmasında Kültürel Mirasın Rolü”, **İkinci Kastamonu Kültür**

Sempozyumu Bildirileri 18-20 Eylül 2003 Kastamonu, Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi, s.685-696.

- YAZICI Mustafa (2003). “Türk Kervansarayların Hatırlattıkları”, **Karınca**, 68(784), s.41-43.
- YETER Enis (2003). “Kastamonu Valiliği Tarafından Kültürel Değerlerin Korunması ve Halk Kültürü Müzeciliğine Yönelik Çalışmalar”, **Türkiye Halkbilimi Müzeciliği ve Sorunları, Sempozyum Bildirileri**, hzl. M. Öcal Oğuz ve Tuba Saltık Özkan, Ankara: Gazi Üniversitesi THBMER Yayını.
- YÜCEL Neslihan (1993). **Kastamonu’da Âşıklık Geleneği ve Kastamonu’da Yetişen Âşıklar**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.